

Bolduc

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona

www.dipta.cat

Una primícia
del bicentenari

Els presidents
de la primera
Diputació de Tarragona
(1822-1823)

El fons del Cos
de Sometents Armats de
Catalunya (1934-1946)

La "Setmana de
Tarragona a Madrid"
(febrer del 1957)

Diputació Tarragona

Número 28 Desembre 2023

Una primícia del bicentenari

La primera Diputació de Tarragona va crear-se durant el turbulent període revolucionari del Trienni Liberal, el 25 de maig de 1822, i va ser suprimida a punta de baioneta (francesa) el 7 de novembre de 1823.

Va ser una experiència dramàtica i dolorosa, amb guerra civil, aixecaments, invasió militar i una posterior duríssima repressió reialista, però una experiència necessària. Aquest primer esclat de liberalisme acabaria obrint la porta al progrés i a rematant l'Antic Règim a tot Espanya, a Catalunya i a les comarques de Tarragona.

El 1822 es van delimitar les províncies i es van establir les diputacions, de les quals van ser presidents nats els caps polítics provincials. La seva acció de garants dels drets i les llibertats i els seus esforços per protegir i consolidar el nou règim liberal han esdevingut una pàgina estel·lar dins de la història.

A Tarragona es van succeir fins a set presidents durant aquesta primera etapa liberal, la trajectòria social, política i militar dels quals donem a conèixer en un article de Carlos Moruno, que ens en detalla identitats, procedència, vicissituds i acció política. És un primer tast del llibre que hem editat el 2023, dins de la col·lecció *El Saurí*, en què el professor de la URVT Ramon Arnabat i el mateix Carlos Moruno aprofundeixen en tot aquest tema. Ens vénen a explicar per què commemorar el 2023 i no el 2022. La Diputació de Tarragona sempre es va mantenir lleial al Govern liberal, amb qui col·laborà sense reserves en tot allò que va poder (recaptació, proveïments, reclutaments, coordinació). La ciutat va rebutjar ofertes de pau i no es va voler retre fins que els Cent Mil Fills de Sant Lluís ja trucaven a la porta, disposats a una massacre. Una etapa històrica digna d'admiració.

Bolduc_

Butlletí Cultural Informatiu de l'Arxiu General
de la Diputació de Tarragona

Coordinadors:
Sergi Borralló i Llauredó
Manel Güell

Col·laboradors:
Equip tècnic de l'Arxiu General: Geòrgia Azón Torres, Benet Martí Álvarez,
Kelma Martínez Toro, Sara Pérez Rodríguez i Núria Poy Sans

Carrer de Vila-seca, 28. 43110 La Canonja
Tel. 977 547 662
arxiu@dipta.cat

Disseny i maquetació:
Unitat d'Imatge Corporativa de la Diputació de Tarragona
www.dipta.cat

Diputació Tarragona

Sumari_

Pòrtic

Una primícia del bicentenari

Assaig

Els presidents de la primera Diputació
de Tarragona (1822-1823)

Fons

El fons del Cos de Sometents Armats
de Catalunya (1934-1946)

Acció cultural

Recensions i recull de premsa

Les Imatges de l'Arxiu

La "Setmana de Tarragona a Madrid"
(febrer del 1957)

Els presidents de la primera Diputació de Tarragona (1822-1823)

CAT / Resum: Resum: La primera diputació provincial va ser creada durant el Trienni liberal (1822-1823). Els caps polítics de la província eren, aleshores, presidents nats de la Diputació. En aquesta primera etapa, a Tarragona, n'hi va haver set. L'article reuneix les dades arxivístiques i bibliogràfiques necessàries per bastir els trets biogràfics essencials i definir la trajectòria política i històrica de cada un d'ells.

Paraules clau: Trienni Liberal, província, cap polític, Diputació de Tarragona, presidents, reialistes

ESP / Resumen: La primera diputación provincial fue creada durante el Trienio Liberal (1822-1823). Los jefes políticos de la provincia eran, a su vez, presidentes natos de la Diputación. En esta primera etapa, en Tarragona hubo siete. El artículo reúne los datos archivísticos y bibliográficos necesarios para elaborar los trazos biográficos esenciales y definir la trayectoria política e histórica de cada uno de ellos.

Palabras clave: Trienio Liberal, provincia, jefe político, Diputación de Tarragona, presidentes, realistas

ENG / Abstract: The first provincial council (*Diputació*) was created during the Liberal Triennial (1822-1823). The political bosses of the province were also *ex officio* presidents of the Diputació. In this first phase, in Tarragona there were seven. The article brings together the necessary archival and bibliographical data to elaborate the essential biographical traces and define the political and historical trajectory of each one of them.

Keywords: Liberal Triennial, province, political boss, Diputació of Tarragona, presidents, royalists

FRA / Résumé: Le premier conseil provincial (*Diputació*) est créé pendant le Triennal Libéral (1822-1823). Les chefs politiques de la province étaient également présidents de droit de la Diputació. Dans cette première étape, à Tarragone ils étaient sept. L'article rassemble les données archivistiques et bibliographiques nécessaires pour élaborer les traces biographiques essentielles et définir la trajectoire politique et historique de chacune d'eux.

Mots clés: Triennal Libéral, province, chefs politiques, Diputació de Tarragone, présidents, roialistes

El Trienni Liberal (1820-1823) és un període clau en la formació de la societat catalana i espanyola contemporània, però també europea i americana, perquè la revolució peninsular del 1820 ressonà a Europa i a banda i banda de l'Atlàntic. El Trienni s'insereix en el llarg procés de la crisi de l'Antic Règim i de la revolució liberal, dins del qual ocupà un lloc central, ja que creà una legislació bàsica, difongué idees i perfilà els instruments polítics a través dels quals la burgesia exercí el poder i les classes populars començaren a adquirir protagonisme. Per primer cop es posaren en pràctica les mesures liberals, i això provocà una polarització de la societat a favor (revolució/liberalisme) i en contra (contrarevolució/absolutisme), no en el pla teòric com fins en aquell moment, sinó en el pràctic.¹

Una de les institucions que vertebraren el nou sistema polític fou la diputació, que esdevingué el principal òrgan de representació de les Corts al territori. La Diputació de Catalunya estigué vigent fins a principis del 1822, quan s'aprovà la nova divisió provincial del territori espanyol, que comportà l'esquarterament de Catalunya en quatre províncies, Lleida, Tarragona, Barcelona i Girona, amb uns límits geogràfics semblants als actuals. La transició entre la Diputació de Catalunya i les noves diputacions provincials catalanes la realitzà una Diputació provisional que actuà de l'1 de març a l'11 d'abril de 1822.

La primera Diputació de Tarragona es va constituir el 25 de maig de 1822 i establí la seu al Palau Arquebisbal.

Políticament, la Diputació se situava a mig camí del liberalisme moderat i de l'exaltat: "tan distantes de la licencia y máximas destructoras de los anarquistas, como de sujetarnos a la degradante coyunda del despotismo"²

Palau Arquebisbal de Tarragona, s. d. [c. 1900], postal antiga de Hauser y Menet (www.todocoleccion.com...) (ret.).

Marcelo de Baeza Flores

El primer president de la Diputació fou el comandant de la plaça militar de Tarragona, Marcelo Baeza³, que va ocupar el càrrec de manera provisional des del 3 de maig fins al 13 de juliol de 1822. Marcelo Baeza (1786-1823), *hidalgo* natural de Ponferrada, va destacar durant la Guerra del Francès fins a ascendir a ajudant segon d'Estat Major. L'agost del 1811 va protagonitzar una acció nocturna de perill als camps de Rabanal (Lleó), motiu pel qual va aspirar a la condecoració del Reial i Militar Orde de Sant Ferran.

¹ Una visió general del Trienni Liberal a Catalunya a Arnabat 2001. Per a les comarques tarragonines i ebrenques, es pot veure la tesi doctoral inèdita de Maria Antònia Ferrer Bosch («La ciutat de Tarragona durant el Trienni liberal (1820-1823)», 3 vol., Universitat de Barcelona, 1980 - Ferrer 1980), de la qual han sorgit un gran nombre d'articles. També a les obres següents: Vinaixa 1998, Vinaixa 2003, Arnabat 2002 i Arnabat 2004. Per al conjunt de la monarquia, vegeu: Gil Novales 1975, l'edició a cura de Arnabat 1980, Rújula-Chust 2002 i Rújula-Frasquet 2020.

² Arxiu General de la Diputació de Barcelona [AGDB], lligall A-342.

³ Es conserva el seu expedient militar (fins al 1813): Arxiu General Militar de Segòvia [AGMS], secció 1a.B-58. Còpia facilitada per l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona [AGDT].

L'any 1813 se li va instruir causa judicial per presumpta deserció. Sembla que va abandonar el seu destí per curar-se d'una malaltia venèria i acudí a un facultatiu de províncies que el sotmeté a sagnies, banys de mercuri i altres remeis, cadascun més tòxic, que de poc no acabaren amb la seva vida. Finalment, es lliurà al cap sanitari del seu cos d'exèrcit, que, més experimentat, aconseguí guarir-lo. Els seus superiors el volgueren expulsar de l'Exèrcit, però la intermediació de Lluís Wimpffen, cap d'Estat Major dels exèrcits en campanya (i antic coronel del regiment de mercenaris suïssos establert a Tarragona), contribuí a fer que l'enrenou quedés en un trasllat al Primer Exèrcit sense dret a percebre el salari dels mesos en què restà il·localitzat.⁴

Firma de Marcelo de Baeza Flores. Hondarribia, 6 d'agost de 1813 (AHN, Diversos-Colecciones, 89, n.27, 2n exp.).

Durant la guerra se li encarregaren diverses comissions que impulsaren la seva carrera militar, de manera que el 1815 ja era tinent general. D'aquests anys, sabem que va formar part de la Societat Patriòtica Barcinonense dels Bons Amics perseguits, entitat on s'aglutinaren civils i militars de tarannà liberal⁵. Amb l'esclat del Trienni, va participar com a membre de la guarnició de Tarragona en la proclamació de la Constitució a Tarragona i a Reus. L'any 1820 s'havia encarregat d'organitzar la Milícia Voluntària d'aquesta darrera ciutat,⁶ que va aspirar a comandar, però va acabar perdent la votació davant de Pedro Alcántara de Ajuria, futur diputat de la Diputació de Tarragona, perquè no comptava amb cinc anys de residència a la ciutat.⁷

El maig del 1822 s'establí la Diputació de Tarragona i Baeza, com a màxim comandament a la plaça i cap polític de la província, n'assumí la presidència interina. Poc abans de prendre possessió com a president de la Diputació dispensà l'Ajuntament de despeses de protocol innecessàries, ja que "la estación mala del tiempo por las pocas esperanzas de cosecha y los casi ningunos fondos del Ayuntamiento, opinaba no debían hacerse muchos gestos ni demostraciones de júbilo a su llegada"⁸ No anava pas errat: Catalunya va viure una crisi enorme la primavera i l'estiu del 1822 a causa de l'escassetat de les collites, sobretot de cereals.

⁴ Archivo Histórico Nacional [AHN]. *Correspondencia de los jefes y oficiales sobre varias cuestiones militares. Expedientes sobre la causa de Gaspar Hermosa y Marcelo Baeza (1813)*. Sig. Top. Diversos-colecciones, 89, N. 27.

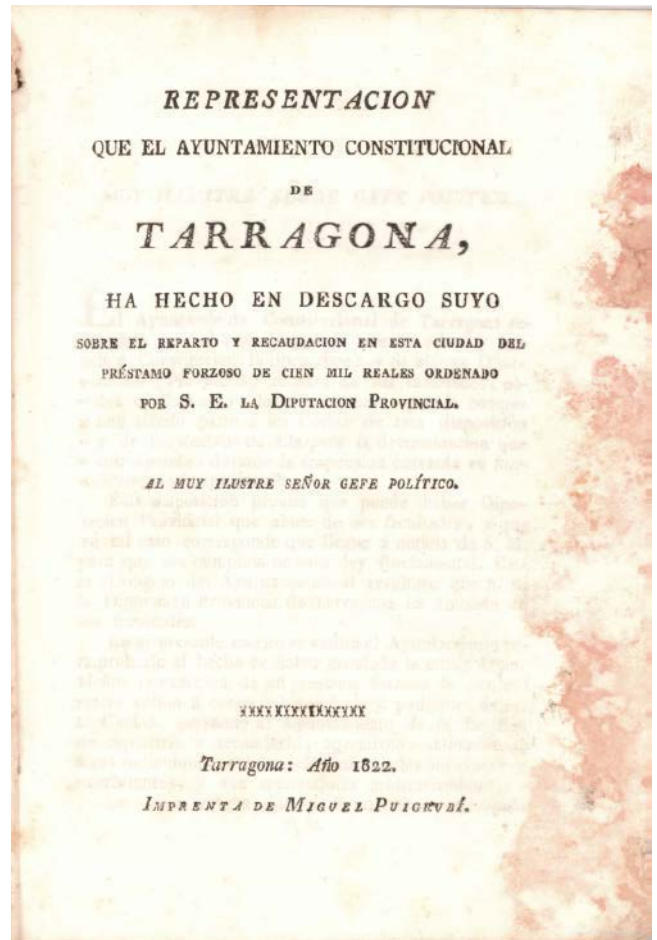
⁵ Roca 2007, p. 191.

⁶ Vegeu la felicitació de l'Ajuntament de Reus per aquest nomenament a: Arxiu Municipal de Reus [AMR], Actes municipals de Reus, 1821-1824, sessió de 3 de maig de 1822.

⁷ Arnabat 2021, p. 83-120, 113.

⁸ Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona [AHCT], AM, 1822, vol. 27, sessions de 12 i 28 d'abril, 2 i 3 de maig.

Durant la presidència de Baeza s'esdevingué un dels conflictes més importants entre la Diputació i l'Ajuntament de Tarragona, quan el 12 de juliol de 1822 la primera imposà un préstec forçós de 100.000 rals per recaptar entre els veïns. Necessitava diners per acudir a la despesa de mobilització militar. Baeza es comprometia a reintegrar-lo en quaranta-cinc dies amb els ingressos de la Duana i altres contribucions dels pobles de la província. Aquesta imposició va aixecar una gran resistència per part de l'Ajuntament, atès el poc marge de temps de recaptació i la precària situació econòmica de la ciutat.⁹ El consistori municipal va denunciar diverses arbitrarietats, com ara la creació d'una comissió d'intendència provincial, que considerava irregular, la qual pressionà els regidors perquè constrenyessin els veïns. Tot i els esforços esmerçats, només aconseguiren recaptar el 70 % de l'import en set dies, i la Diputació, que exigia el préstec íntegrament, els amenaçà de fer-los subsidiaris responsables i comissar llurs béns particulars. Els edils tarragonins respongueren publicant un ban on s'informava els veïns del que estava passant i de totes les arbitrarietats que s'estaven produint. Tot plegat va acabar amb una representació de l'Ajuntament al cap polític, en la qual denunciaven els abusos i les pressions constants de la Diputació, partint de la consideració que no tenia atribucions per exigir un préstec forçós en aquestes condicions.¹⁰

Portada de la *Representación...* (AGDT, Governació, reg. 1059-2).

Després que Baeza abandonés el càrrec, es publicà una lloa a la *Gazeta de Madrid*, on se'l destacava per ser el creador de la milícia mòbil:

⁹ Es pot veure una transcripció del ban a l'annex X de Arnabat-Moruno 2023, p. 273-274.

¹⁰ La representació en qüestió es troba transcrita a: Adserà, 1986, p. 341-353. L'Arxiu General de la Diputació de Tarragona en va fer una edició facsimil, atès que es tracta d'un dels documents que es conserven més antics sobre la institució que serveixen: *Representación que el Ayuntamiento constitucional de Tarragona ha hecho en descargo suyo*. A cura d'Eugení Perea Simón i Manel Güell. *Representación* 2014.

El infatigable zelo de nuestro anterior jefe político el ciudadano Baeza, superando dificultades de toda clase, y tanto más activo cuanto más se acercaba el momento de verse separado del punto que ocupaba como empleado público, ha dejado organizadas y en bastante buen estado 12 compañías de infantería y una de caballería, bajo el título de Milicia movable de la provincia de Tarragona, que amalgamadas con las dos de la célebre y malograda villa de Porrera, componen una fuerza de 1.600 hombres cuando menos, la cual se halla mandada en su mayor número por insignes y valientes patriotas. [...] Es coronel inspector de esta fuerza, nombrado por la diputación, el citado Baeza, recomendable por su amor a la libertad constitucional.¹¹

Tal com s'explica a la lloa, la milícia mòbil va ser una de les grans fites de la Diputació, la qual s'encarregà de combatre amb més eficàcia les partides reialistes que sorgiren a la província, amb diverses actuacions destacades. Aquest cos fou una força mixta de 2.200 homes organitzada per Baeza i constituïda per regulars i milicians d'Altafulla, Reus, Tarragona, Torredembarra i Valls per acabar amb les tropes reialistes que actuaven per terres tarragonines. D'entre les seves actuacions, destacaríem l'auxili que va prestar a València a finals de març del 1823, quan un conjunt de partides reialistes posaren en risc la ciutat. L'1 d'abril, la Diputació de València donava les gràcies pels "auxilios que su celo ha proporcionado para salvar a esta Provincia de los te-

ribles males que la amenazan", i anunciava que farien el possible per correspondre amb la mateixa ajuda en cas que aquesta fos requerida.¹²

Baeza fou un dels tants liberals que s'exiliaren amb la fi del Trienni Liberal. El seu destí fou Anglaterra, on l'any 1829 era beneficiari de 2 lliures mensuals del Comitè d'Ajuda.¹³

Francisco Bustamante Rivero

El 13 de juliol prengué possessió el nou cap polític, Francisco Bustamante (1775-1836), enginyer militar de carrera. Va tenir una actuació destacada durant la Guerra del Francès, en ser nomenat director de l'Acadèmia Provisional d'Enginyers de Cadis, i va participar en el segon setge de Saragossa, on va ser fet presoner pels francesos. S'escapà pocs mesos després i es reincorporà a l'Exèrcit, on fou ascendit a tinent coronel i condecorat amb la Creu de Distinció dels defensors de Saragossa. L'any 1820 també va formar part de la junta establerta per a la reorganització del cos d'enginyers. Fou cap polític i president de la Diputació de Tarragona entre juliol i setembre del 1822. Durant el Trienni també fou cap polític a Navarra i Saragossa. Amb la restauració absolutista va ser depurat, però posteriorment aconseguí ser reintegrat a l'Exèrcit. El seu darrer destí fou com a director subinspector de Castella la Vella (1834).¹⁴

¹¹ *La Gazeta de Madrid*, 4-8-1822, núm. 228, p. 1181.

¹² AGDB, lligall 4663, expedient 4.

¹³ Gil Novales, ii, 2010, p. 310.

¹⁴ Carrillo RAHE-DB_e.

Dibuix acolorit d'un oficial del Reial Cos d'Enginyers, 1826, de Delfín Salas (www.pinterest.es/pin/358599189073047137/).

Agustín de Roncali y Martínez de Murcia

Una Reial ordre del 15 d'agost nomenava com a cap polític Agustín de Roncali, que va prendre possessió el 13 de setembre. Agustín de Roncali y Martínez de Murcia (1773-?), capità de navili, membre de l'orde de sant Jaume¹⁵ i funcionari de la Secretaria d'Estat, va

estar poc temps a Tarragona, concretament fins al 17 d'octubre.¹⁶ Sabem que durant la Guerra del Francès va ajudar els anglesos a defensar la badia de Huelva l'any 1812 i que fou oficial de la Secretaria de Marina (1817-1822).¹⁷ Poc més coneixem de la seva vida, tot i que sembla que va morir poc després, ja que l'any 1829 la seva dona ja figurava com a vídua.¹⁸

Jacobo Gil de Avalu y da Vila Valladares

A Roncali el substituï Jacobo Gil de Avalu, que s'incorporà com a cap polític l'11 de novembre. Jacobo Gil de Avalu y da Vila Valladares (1783-1861) era sotstinent l'any 1800, i el 1819 ascendí a tinent coronel major d'artilleria. Amb l'inici del Trienni Liberal passà a ser subdirector de la fàbrica de pólvora de Múrcia (1821), d'on fou destituït per firmar una representació contra el ministeri. L'11 de novembre de 1822 es va incorporar com a cap polític i president de la Diputació de Tarragona. En prendre possessió va adreçar un ban als habitants de la província explicant com havia estat dels primers a sumar-se al crit de Riego i que:

Conozco toda la gravedad del peso que va a desplomarse sobre mis hombros a vista solo de la delicadeza del destino, y fuera para mi insoportable sin la ayuda de la bella disposición patriótica de los ciudadanos de la provincia de Tarragona, y sin el apoyo del árbol de las libertades cuya frondosidad crece con la

¹⁵ Vegeu Palacio1958, p. 1005-1024.

¹⁶ Jordà 2008, p. 96.

¹⁷ Gil Novales 2010, p. 2678.

¹⁸ Claps 2015, 17-30, p. 18.

sangre de tantos españoles vertida a su sombra. Los mismos votos que me llamaron a la Isla de León me conducen a obedecer la orden del Gobierno, y a encargarme de este mando que me causa respeto.

Yo nada os prometo, observad mi conducta y en ella notaréis que mis pasos solo se dirigen a "Constitución o Muerte".¹⁹

Va ostentar el càrrec fins a principis del 1823, quan fou designat cap polític de Saragossa. Posteriorment, fou comandant del primer esquadró d'artilleria del Departament de Barcelona, cap a finals del Trienni Liberal.²⁰ La carrera militar després del Trienni tocava sostre en ser ascendit a mariscal de camp l'any 1843.²¹ L'any 1851, ja retirat de la vida pública, es va establir a Redondela (Pontevedra), el seu poble natal. Va morir el 12 de febrer de 1861.

Firma de Jacobo Gil de Valle, 23 de març de 1812 (España. Ministerio de Defensa, Archivo General Militar de Segovia, Expedient militar, secció 1, llig. J-256, f. 13).

En un document de la Diputació de Barcelona van seguits els seus títols i càrrecs:

D. Jacobo Gil de Avalor y Valladares, Caballero de la Militar Orden de San Hermenegildo, condecorado con la Cruz de Talavera, Escudo de Medellín, Coronel vivo y efectivo de Infantería, Primer Comandante del Primer escuadrón de Artillería; Miliciano Voluntario de Tarragona, Villanueva y Geltrú, Sitges, Cambrils, y de Artillería de Reus; Gefe Político de la Provincia de Tarragona, Presidente de la Diputación provincial, de la Junta Superior de Sanidad, de las de Instrucción Pública, Artes y Comercio.²²

Una de les fites més destacades de Gil de Avalor va ser la creació, el desembre del 1822, del càrrec de zelador eclesiàstic. Aquest càrrec va ser ocupat per clergues de tendència liberal i va esdevenir una peça clau a través de la qual els caps polítics podien sortejar els vicaris generals i els sectors de l'estructura eclesiàstica reticents a acceptar el liberalisme més exaltat.²³ No coneixem exactament quan va ser traslladat. L'últim document de la Diputació firmat per Avalor que hem localitzat data del 13 de febrer de 1823, i no és fins al 7 d'abril que apareix la firma d'un nou president, José Felipe de Olivé, com a cap polític provisional de Tarragona.²⁴

¹⁹ *Ciudadanos*, Tarragona, 12 de novembre de 1822 (Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona [AHCT], AM, 1822-III, vol. 29, doc.775). Reproduït també a *El Indicador Catalán*, núm. 282, de 18 de novembre de 1822, p. 3.

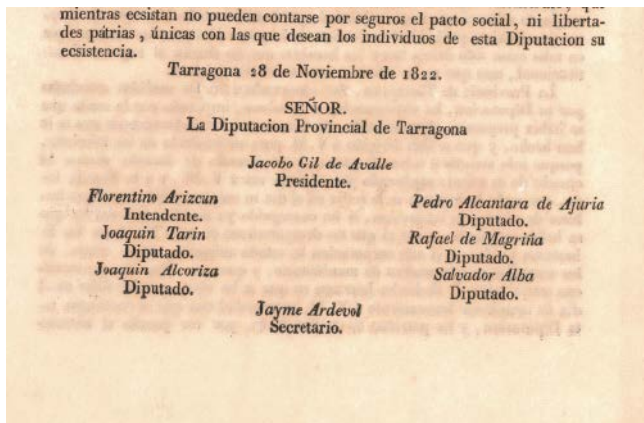
²⁰ Gil Novales 2010, p. 1299. Vegeu el seu expedient militar: AGMS. Secció 1a. J-256 (còpia facilitada per l'AGDT).

²¹ Quirós 2016, p. 55.

²² AGDB, lligall 168, expedient 2. Convents religiosos.

²³ En parla Sánchez 2020, p. 57-79.

²⁴ AGDB, lligall 4663, expedient 4. Correspondència de la Diputació de Barcelona amb altres diputacions.

Fragment final del ban de 28 de novembre de 1822, on consten els membres de la Diputació de Tarragona (AGDT, Governació, reg. 1059-2).

José Felipe de Olivé

Tenim molt poca informació referent a Olivé. La seva família era originària de Múrcia i tenia arrels franceses. Sabem que fou un intel·lectual, membre de la Reial Societat Econòmica d'Amics del País de Múrcia, de la qual es va declarar protector i va promocionar una càtedra d'economia. Alhora, va ser editor del *Correo de Gerona* (1795), on es recollien cròniques de la guerra entre la monarquia hispànica i la Convenció francesa. Va ser comissari de Guerra (1809) i va redactar una història de Catalunya que es conserva a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.²⁵ El 6 de juliol de 1817 va fer un discurs durant la concessió de premis a la Reial Escola de Taquigrafia de Madrid. No tenim més notícies de la seva vida, i fins i tot dubtem que el cap polític provisional de Tarragona fos ell o el seu fill, també dit José Felipe de Olivé.

²⁵ García 2003, p. 133-160.

²⁶ AHCT, AM, 1823, Correspondència, p. 667.

²⁷ AHCT, AM, 1823, Correspondència, p. 614.

²⁸ Gil Muñoz RAHE-DB_e.

Juan Antonio de Aldama Irabien

Els darrers mesos del Trienni foren molt convulsos i el cap polític canvià constantment. El 24 d'agost trobem el primer document de la Diputació adreçat a l'Ajuntament firmat per Juan Antonio de Aldama, que ja havia pres possessió com a cap polític i president en substitució d'Olivé.²⁶ Sembla que durant aquest període de cinc mesos Olivé exercí com a cap polític i president provisional, ja que el 6 d'agost encara firmava els escrits de la Diputació.²⁷

Juan Antonio de Aldama Irabien (1786-1863) era natural de Burgos. L'any 1802 es va incorporar al regiment de cavalleria de Calatrava, amb el qual va servir durant la Guerra del Francès. El 1813 ja era tinent coronel de l'Exèrcit, i el 1815 es va oferir voluntari a l'exèrcit expedicionari que marxà a Veneçuela. Durant la proclamació de la Constitució (1820) era a l'Havana, d'on partiria cap a la Península per ocupar diversos destins, com el de comandant del regiment de Pavia, establert a Lleida l'any 1821. El general Espoz y Mina li encarregà la defensa de Tarragona l'agost del 1823 i fou designat comandant general de la província, moment en què actuà com a president de la Diputació. Amb la restauració absolutista va ser desterrat primer a Mallorca i després a Vitòria, privat de les seves condecoracions i acusat de maçó. Posteriorment seria reintegrat a l'Exèrcit, on arribaria a ser capità general d'Andalusia (1838). Va ser senador per Sevilla i després per les Illes Balears, i l'any 1858 va ser designat ministre del Tribunal Suprem de Guerra i Marina, càrrec que exercí fins a la seva mort l'any 1863.²⁸

Juan-Antonio Aldama Irabien. Litografia del 1852
(www.todocolección.net/militaria-libros-literatura/1852...) (ret.).

El 5 de setembre l'Ajuntament de Tarragona va rebre una circular del capità general Milans del Bosch amb què declarava l'estat de setge a la ciutat. El consistori va considerar que aquesta ordre implicava la seva dissolució, però s'informà que continués amb les seves funcions, tot i que la ciutat va passar, *de facto*, a restar sotmesa directament a l'autoritat militar.²⁹

²⁹ AHCT, AM, 1823, 340.

³⁰ AHCT, AM, 1823, 364..

Fuseller dels voluntaris realistes del 1823, 1910. NYPL.DC (New York Public Library, Digital Collections) PD (Public Domain) (<https://digitalcollections.nypl.org/items/510d47d9-9172-a3d9-e040-e00a18064a99>) (ret.).

Fernando de Miranda de Grado

El dia 1 d'octubre l'Ajuntament rebia la notificació del nomenament d'un nou cap polític en substitució d'Aldama: Fernando Miranda.³⁰ No tenim prou informació per identificar-lo amb certesa, però molt probablement es tractava de Fernando de Miranda de Grado, coronel ajudant del batalló d'Astúries i membre de l'exèrcit expedicionari que participà en el pronunciament del Palmar (1819) contra el règim

absolutista.³¹ L'any 1820 va publicar una memòria sobre el pronunciament i l'aixecament de Riego, amb qui servia com a ajudant de l'Estat Major.³² Ha estat considerat, a més, com un dels possibles autors de la primera versió musical de l'*Himne de Riego*. Tenim poques notícies seves durant el Trienni. Sabem que l'estiu del 1821 era a Saragossa, on va ser redactor de la Tertúlia Patriòtica de la ciutat. El setembre del 1821 va ser destinat a Toledo, i l'any 1822 es trobava sota les ordres de Mina a Catalunya.

Partitura de l'*Himne a Riego* ([www.valenciabonita.es/2015/11/30/...](http://www.valenciabonita.es/2015/11/30/)).

Miranda fou l'últim president de la Diputació fins a la seva supressió per les armes el dia 7 de novembre, quan les tropes dels Cent Mil Fills de Sant Lluís ocuparen Tarragona.

Consideracions finals

La primera Diputació de Tarragona va tenir set presidents: els caps polítics Marcelo de Baeza (maig-juliol del 1822), Francisco Bustamante (juliol-setembre del 1822), Agustín de Roncali (setembre-octubre del 1822), Jacobo Gil de Avallé (octubre del 1822 - març

del 1823), José Felipe de Olivé (abril-agost del 1823), Juan Antonio de Aldama (agost-setembre del 1823) i Fernando de Miranda (octubre-novembre del 1823).

Quadre sinòptic dels presidents de la primera Diputació de Tarragona (1822-1823), mgj, maig del 2022 (PowerPoint convertit a JPG).

Si n'haguéssim de destacar un, seria Gil de Avallé, no només perquè fou el que estigué més temps al capdavant de la Diputació sinó perquè també fou el més actiu. Com ja hem explicat, fou el creador de la figura del zelador eclesiàstic i representà l'apogeu del liberalisme més exaltat, amb diverses disputes amb l'Ajuntament i altres corporacions. En aquest sentit, cal tenir en compte que Avallé també assumí la supressió de diversos convents a la ciutat de Tarragona a principis del 1823, en no acollir el mínim nombre de religiosos fixat per la normativa liberal.

La primera Diputació de Tarragona és avui dia força desconeguda degut, en bona part, a la pèrdua de part de la documentació de l'època. Recentment, l'actual Diputació ens ha publicat un treball, al professor Ramon Arnabat i a mi, en què tenim ocasió d'aprofundir en aquesta institució i de fer un seguiment dels seus membres i la seva activitat, amb l'aportació de documentació inèdita de l'Arxiu General de la Diputació de Barcelona.

³¹ A Roca 2007, p. 45.

³² Miranda 1820.

Fons, bibliografia i hemeroteca

Arxiu General de la Diputació de Barcelona [AGDB]

Arxiu General de la Diputació de Tarragona [AGDT]

Arxiu General Militar de Segòvia [AGMS]

Archivo Histórico Nacional [AHN]

Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona [AHCT]

Arxiu Municipal de Reus [AMR]

Adserà 1986

ADSERÀ MARTORELL, Josep. *Tarragona, capital de província*. Tarragona: autor, 1986.

Arnabat 2001

ARNABAT MATA, Ramon. *La revolució de 1820 i el Trienni Liberal a Catalunya (1820-1823)*. Vic: Eumo, 2001.

Arnabat 2002

ARNABAT MATA, Ramon. *Verds i blancs. El trienni liberal a Reus i al Baix Camp (1820-1823)*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2002.

Arnabat 2004

ARNABAT MATA, Ramon. *Liberals i reialistes al Penedès (1820-1823)*. Vilafranca del Penedès, IEP, 2004.

Arnabat 2021

ARNABAT MATA, Ramon. "Ciudadanos en armas. La milicia nacional y los ayuntamientos en Catalunya (1820-1823)". Dins: Chust, Manuel - Juan Marchena - Mariano Sánchez (coord.). *La ilusión de la Libertad. El liberalismo revolucionario en la década de 1820 en España y América*. Santiago de Xile: Ariadna, 2021, p. 83-120.

Arnabat-Moruno 2023

ARNABAT MATA, Ramon - MORUNO MOYANO, Carlos. *El naixement de la Diputació de Tarragona i el primer liberalisme*. Tarragona: Diputació, 2023 (El Saurí; 5).

Carrillo RAHE-DB_e

CARRILLO DE ALBORNOZ, Juan. "Francisco Bustamante Rivero", Dins: *Diccionario Biográfico Español*, RAHE-DB_e [En línia], base de dades disponible a: <https://dbe.rah.es/biografias/92316/francisco-bustamante-rivero>.

Claps 2015

CLAPS ARENAS, M. Eugenia. "El gaditano Ramón Ceruti durante el Trienio Liberal español (1820-1823)". Dins: PEDRO HERRERO - EVA SANZ (coord.). *Fiscalidad, integración social y política exterior en el pensamiento liberal atlántico (1810-1930)*. Madrid: Instituto de Estudios Latinoamericanos, 2015, p. 17-30.

Ferrer 1980

FERRER BOSCH, Maria Antònia. *La ciutat de Tarragona durant el Trienni liberal (1820 1823)*". Tesi doctoral inèdita, 3 vol., Universitat de Barcelona, 1980.

García 2003

GARCÍA HURTADO, Manuel-Reyes. "Guerra y propaganda a finales del siglo XVIII. José Felipe de Olivé y el *Correo de Gerona* (1795)", *Manuscrits*, UAB, 31 (2003), p. 133-160.

Gil Muñoz RAHE-DB_e

GIL MUÑOZ, Margarita. "Juan Antonio Aldama Irabien". Dins: *Diccionario Biográfico Español*, RAHE-DB_e [En línia], disponible a: <https://dbe.rah.es/biografias/6159/juan-antonio-aldama-irabien>

Gil Novales 1980

GIL NOVALES, Alberto. *Las Sociedades Patrióticas (1820 1823). Las libertades de expresión y de reunión en el origen de los partidos políticos*. II. Madrid, Tecnos, 1975, i l'edició a cura de Ramon Arnabat. *El Trienio Liberal*. Saragossa. PUZ [Madrid, 1980].

Gil Novales 2010

GIL NOVALES, Alberto. *Diccionario biográfico de España*

(1808-1833). *De los orígenes del liberalismo a la reacción absolutista*. II. Madrid: Fundació Mapfre / Instituto de Cultura, II, 2010.

Jordà 2008

JORDÀ FERNÁNDEZ, Antoni. *Orígens de la Diputació de Tarragona (1822-1840)*. Tarragona: Diputació, 2008.

Miranda 1820

MIRANDA, Fernando. *Memoria sobre el levantamiento y operaciones de la Primera División del Ejército Nacional al mando del Comandante General D. Rafael del Riego, desde 1 hasta 26 de enero de 1820*. Madrid: Imprenta de Collado, 1820.

Palacio 1958

PALACIO Y DE PALACIO, José María de. "Los Roncalli y Juan XXIII". *Hidalguía*, ILSC, 31 (1958), p. 1005-1024.

Quirós 2016

QUIRÓS MONTERO, Diego. *Labor social de los hijos del Colegio/Academia de Artillería*. Segovia: Patronato del Alcázar, 2016.

Representación 2014

Representación que el Ayuntamiento constitucional de Tarragona ha hecho en descargo. A c.d'Eugeni Perea i Manel Güell. Tarragona: Diputació, 2014.

Roca 2007

ROCA VERNET, Jordi. *Política, liberalisme i revolució. Barcelona, 1820-1823*. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 2007.

Rújula-Chust 2002

RÚJULA, Pedro - CHUST, Manuel. *El Trienio Liberal. Revolución e independencia (1820-1823)*. Madrid: La Catarata, 2002.

Rújula-Fresquet 2020

RÚJULA, Pedro; FRESQUET, Ivana (coord.). *El Trienio Liberal (1820-1823). Una mirada política*. Granada: Comares, 2020.

Sánchez 2020

SÁNCHEZ SANCHO, Xavier "Constitució i altar, la fiscalització del comportament del clergat per part del Cap Polític durant el Trienni Liberal (1820-1823)". *Cercles. Revista d'Història Cultural*, 23 (2020), p. 57-79.

Vinaixa 1998

VINAIXA MIRÓ, Joan Ramon. *La postguerra del francès i la revolta reialista de 1822 a l'Ebre*. Barcelona: Columna, 1998.

Vinaixa 2000

VINAIXA MIRÓ, Joan Ramon. *El Trienni Constitucional al partit de Tortosa (1290-1823)*. Aproximació històrica. Valls: Cossetània, 2003.

Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona
El Indicador Catalán
La Gazeta de Madrid.

Carlos Moruno

Historiador

carlos.moruno@urv.cat

El fons de Sometents Armats de Catalunya (1934-1946)

Dins de la secció de Quintes s'hi va encabir, en el seu dia, una col·lecció documental clarament distinta però del mateix àmbit, el militar. Un arxiu del Cos de Sometents Armats de Catalunya s'ha de compondre del material relatiu a l'organització i a les funcions que va desenvolupar aquesta institució. Malauradament, el que en conservem a l'AGDT n'és una petitíssima part, gairebé residual.

Si hem de ser sincers (que sempre ho hem de ser), es tracta del que en podríem anomenar les escorrialles d'un arxiu que hauria de contenir el gruix documental i totes les seccions completes del material generat per la institució d'ordre públic (i que deu romandre, si no a l'Arxiu Nacional, en algun dels arxius generals militars del Ministeri de Defensa). Efectivament, el poc que ens ha arribat (reg. 1370 i 1371) és material relatiu al registre d'armes de foc dels sometentistes, competència que el Govern Civil compartia amb la Diputació de Tarragona o la hi delegava, de la mateixa manera que s'havia fet sempre amb les llicències d'escopetes per a caça.

Amb tot, el diminut fons és capaç d'aportar una informació que pot resultar, si més no, interessant en determinades investigacions circumscrites a la història social, política i antropològica.

El Sometent

El Sometent era la modalitat de mobilització miliciàna, en l'àmbit local i comarcal, que utilitzaven els veïns d'una comunitat per defensar llurs interessos en matèria militar, social o econòmica. Això era així des de

l'edat mitjana i moderna, però a partir del segle XVI-II, amb l'ocupació borbònica, la institució passà a ser controlada únicament per l'Estat. Al segle XIX va degenerar en escamots d'ideologia ultraconservadora, instrumentalitzats per les autoritats monàrquiques, civils i eclesiàstiques, per tal de protegir els seus interessos i, sobretot, vetllar per l'ordre públic.

Sometentistes de Girona, a la Torre Gironella, 1920-1925. Ajuntament de Girona. CRDI (Autor desconegut).

Efectivament, si d'alguna cosa han tingut por els òrgans de poder conservadors és de les revoltes socials, capaces, com van demostrar al llarg de la dinovena centúria, de forçar les situacions límit i posar-ho tot cap per avall, amb la inevitablement dura repressió que immediatament aplicava l'Exèrcit. Eren purgues durant les quals regnava el desori i es causaven víctimes (quasi totes caigudes sota el sabre de la cavalleria regular) i

que acabaven sempre esquitxant, més de prop que de lluny, els capatassos. Per evitar-ho, les elits conservadores van recórrer al sometent selectiu, com a fórmula microrepressiva capaç d'avortar qualsevol moviment o ocasió propícia a un avallot popular. A la segona meitat del XIX les patronals se'n serviren a bastament per dissoldre vagues i protestes del proletariat industrial, fins a convertir la institució en una temuda força paramilitar autòctona, o poc més que una banda de pinxos al servei de les autoritats repressives de torn. El formaven membres vinculats a la burgesia (del comerç, oficis liberals, funcionaris) i de classes benestants, els més ardits dels quals eren llogats com a sicaris per les patronals, fins al punt de poder establir-se una estreta relació entre el Sometent i el pistolerisme de ben entrat el segle XX.

No és estrany, doncs, que la supressió del Sometent fos al punt de mira del bloc polític d'esquerres. Així que es va poder, amb l'arribada del govern de la República, el president Francesc Macià va desarmar i dissoldre el Cos de Sometents, concretament el 24 d'abril de 1931. Alhora, començava a desplegar els Mossos d'Esquadra, un cos policial professional que s'atena a l'estricta compliment de la llei. Això no evità que el Sometent fos esporàdicament restablert, transformat en un cos integral i amb un quadre de comandaments policials que en garantien l'actuació dins de la legalitat i la submissió orgànica a l'autoritat governativa. Aquest revifament transitori es va donar l'any 1934, en plena Segona República, i també l'any 1945, quan el govern feixista se'n va servir per a la persecució rural dels maquis. Posteriorment, el cos es va desmantellar i se'n van passar totes les funcions a la Guàrdia Civil, fins al cop de gràcia que li posava fi, de manera definitiva, a través del Reial decret 2333/1978.

El Cos de Sometents Armats de Catalunya (1934)

Anagrama del Cos de Sometents Armats de Catalunya, a la coberta d'una llicència d'us d'arma de foc, 1934 (AGDT, Quintes, reg. 1370-3).

Pel Decret de 26 de març de 1934, el president de la Generalitat de Catalunya, Lluís Companys, va aprovar el Reglament del Cos de Sometents de Catalunya (RCSC). Va ser publicat en opuscles diminuts d'un octau (11 x 8 cm) i una seixantena de pàgines. En el nostre fons en consta un bon nombre d'exemplars [reg. 1370-1]. En el text articulat, el RCSC definia el sometent com "l'organització cívica d'aquells ciutadans defensors de la República i de Catalunya que desitgen de cooperar

amb llur esforç a l'imperi de la Llei, a la pau pública i a la salvaguarda de béns i persones contra tota mena d'agressions". N'era el cap suprem el conseller de Governació de la Generalitat de Catalunya, i per poder ingressar en el cos hom demanava tenir la condició de català amb domicili dins del territori, haver complert els vint-i-un anys, no tenir antecedents penals i "Ésser afecte a les institucions republicanes i autonòmiques del nostre poble i comportar-se d'acord amb aquesta condició".

Aquests requisits contrasten amb els que exigia el *Reglamento de somatenes armados* decretat a Madrid el 23 d'octubre de 1945 pel règim franquista [reg. 1371-6], ja que a més de l'aptitud ("honradez sin tacha, plenitud de salud y vigor, valor cívico y firme decisión"), el primer que s'havia d'acreditar era la "lealtad aprobada". Observi's que la lleialtat (que ja ens imaginem que no seria envers la República) no havia de ser "provada" sinó "aprovada" pel governador civil, previ l'informe del comandant de la Guàrdia Civil. Amb un sedàs com aquest no calia demanar adhesió al règim...

L'estructura orgànica del cos era similar (poblacions de menys de 10.000 habitants, un mínim de deu sometentistes per poble, dirigits per un caporal i un sotscaporal, etc.), però passava a dependre del capità de la caserna de la Guàrdia Civil més propera, ja que, de fet, es reconvertia en una unitat auxiliar de la *Benemérita*. Més encara, qui signava el Decret del 1945 era, precisament, el seu director general, Blas Pérez González, ministre de Governació entre 1942 i 1957.

Classificació del fons

El fons que tractem ocupa dues capses d'arxiu i es compon de:

- **Normativa vigent (1370-1)**. 38 exemplars del Reglament del cos i una còpia mecanoscrita (1371-6).

- **Llicències en curs (1370-2)**. Col·lecció de butlletes i matrius ordenades en tres grups: les butlletes no signades (12), les que encara estaven aferrades a la matriu i eren per al caporal de districte (18) i, finalment, les matrius que calia arxivar a la Comissaria General (8), concedida (o denegada) la llicència i acabat el procés del tràmit.
- **Llicències concedides (1370-3/5 i 1371-1/5)**. Es tracta, òbviament, dels carnets que autoritzaven a l'ús d'arma de foc. Estaven distribuïts per partits judicials.

Reg. 1370	
1	Reglaments del Cos de Sometents
2	Matrius de registre d'armes de foc
3	Llicències d'ús d'armes de foc. Partit judicial de Falset
4	íd. Partit judicial de Gandesa
5	íd. Partit judicial de Montblanc

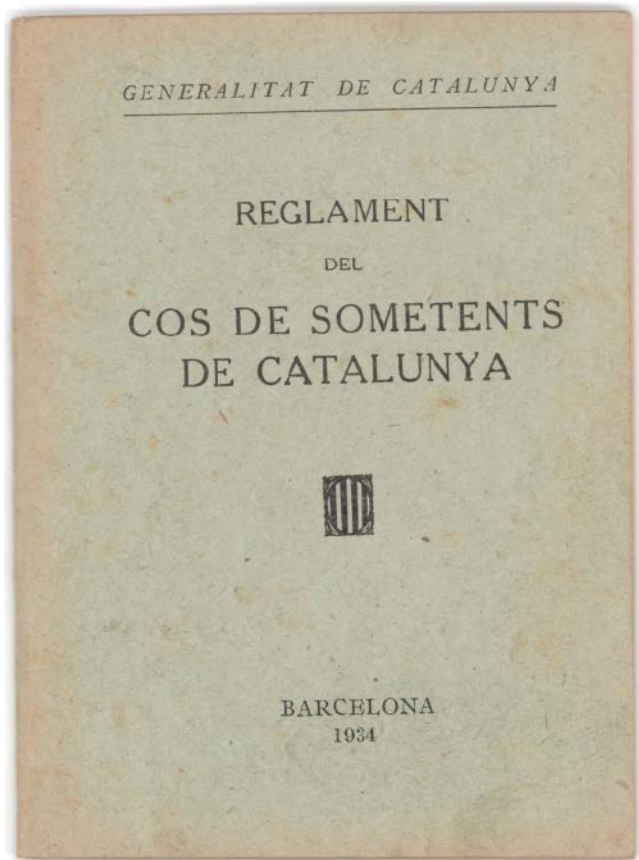
Reg. 1371	
1	íd. Partit judicial de Reus
2	íd. Partit judicial de Tarragona
3	íd. Partit judicial de Tortosa
4	íd. Partit judicial de Valls
5	íd. Partit judicial del Vendrell
6	Còpia del <i>Reglamento de somatenes armados</i> , del 1945

EL REGLAMENT DEL COS DE SOMETENTS DE CATALUNYA

És un opuscle, com ja hem dit, en octau (8 × 11 cm), coberta tova i paper bíblia, en blanc i negre, 64 paginets, relligat amb un cosit de dos punts i cola al llom, de quatre quadernets de vuit. Òbviament, es tracta d'una publicació sense compromís, un acte administratiu de difusió que, com a tal, havia de

pressupostar el mínim, i el mínim devia ser la impremta de la Caritat (o Casa de Beneficència) de Barcelona. Com més baix fos el cost, més gran podria ser la quantitat d'exemplars, que és allò que es pretenia. Està redactat en català normatiu.

Malgrat aquests ajustos pressupostaris, en va quedar un opuscle prou arregladet per resistir el pas dels anys, sempre que no el pleguessin, mal desessin o manipulessin sense cura, com sembla ser el cas dels que ens han arribat fins als nostres dies. Per tal d'aprofitar bé l'espai, està imprès en lletra de mida 9, però es llegeix perfectament.

Portada del Reglament del Cos de Sometents Armats de Catalunya, del 1934 (AGDT, Quintes, reg. 1370-1).

S'obre reproduint el decret que habilita el Reglament, de 26 de març de 1934 i signat pel conseller de Governació, Joan Selves i Carné, i pel president Companys. Segueix

el text del Reglament, amb 95 articles distribuïts en divuit títols i un article addicional al final. I es clou amb el sumari (se'n diu índex). El text conté molts aspectes capaços de despertar l'interès dels investigadors del tema: formació, estructura, càrrecs i comandaments, funcions, faltes i sancions, etc.

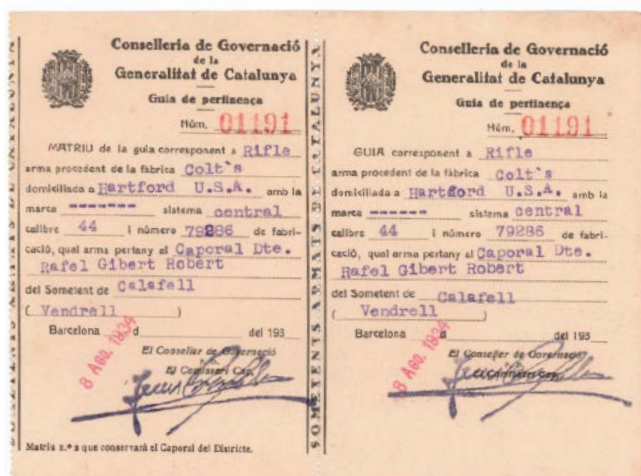
A l'expedient 6è del registre 1371 hi consta una còpia mecanoscrita d'un reglament per al sometent, del 1946. Sens dubte, el règim feixista va aprofitar l'ocasió, acabada la Guerra Civil, d'instrumentalitzar el Sometent per tal de perseguir les últimes partides de soldats republicans que es negaven a retre's (els maquis). Són sis pàgines, en rigorós castellà, que arrenquen en l'antecedent del Decret de 21 de gener de 1936, modificat pel de 5 d'octubre de 1945. Resulta obvi que les noves autoritats aprofitarien l'experiència republicana, molt probablement a partir del Reglament de 1934, normativa que assumirien però modificant-ne els punts essencials. Així, el Sometent passava a situar-se sota les ordres de la Guàrdia Civil i el seu cap suprem ja no era el conseller, sinó el ministre de la Governació, Blas Pérez González.

En fi, ambdós reglaments contenen interessants particularitats, que deixem passar de llarg per tal de cedir la iniciativa d'una investigació més completa i exhaustiva als usuaris de l'Arxiu.

GUIES I MATRIUS

Entenem per *guies* o *matrius* les fitxes impreses, de 12 x 8 cm, amb les dades del titular i de l'arma de foc per a la qual s'expedia la llicència. La matriu era la còpia que es quedava l'Administració. El format consistia en tres fitxes separades per dues línies de puntets perforats (o dues butlletes separades per una línia), gairebé iguals i amb les mateixes dades (fàbrica

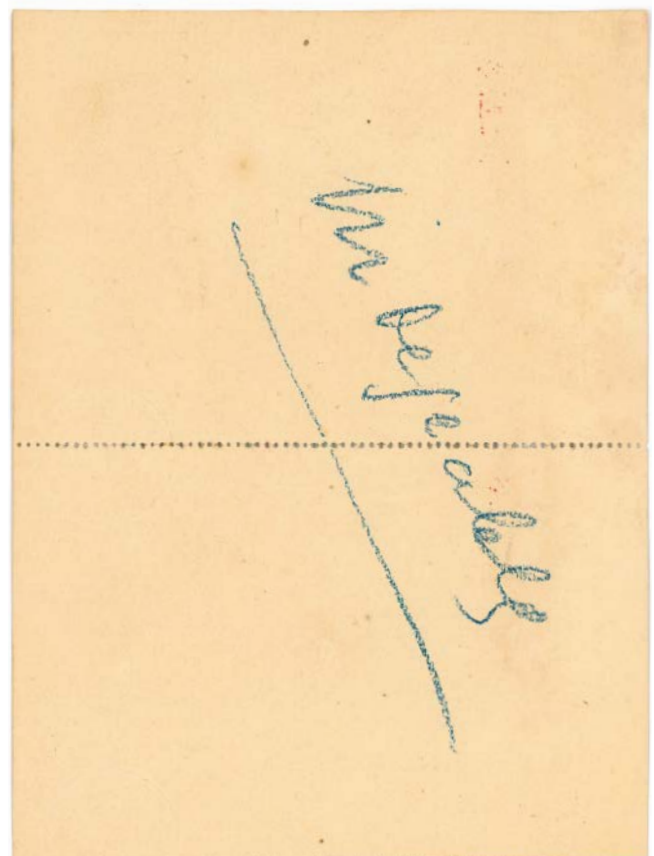
de l'arma i procedència, marca, sistema –detonant–, calibre, número de sèrie, identitat del sometentista responsable de l'arma i localitat del sometent en el qual s'integrava), llevat que, després de l'encapçalament ("Conselleria de Governació de la Generalitat de Catalunya", i al davant un escudet provincial), ja advertia de si es tractava d'una guia (per al titular) o d'una matriu (una per al caporal de districte i una altra per a l'arxiver de la Comissaria General). Un cop degudament emplenades i aprovades, es procedia a desmembrar-les per tal que, tant la guia com les dues matrius, arribessin on s'esqueia.

Guia i matriu de pertinença i procedència d'armes del Cos de Sometents, 1934 (AGDT, Quintes, reg. 1370-2).

Totes les fitxes venien en un suport de cartonet semidur, ocre, amb el text imprès en negre, les dades en mecanoscrit violat i les dates en tampó vermell; i la signatura de l'autoritat que la concedia (el conseller),

també en tampó fosc. Ens han arribat únicament 38 butlletes o fitxes, 26 de les quals encara estan per separar i algunes (8) van sense el segell de la firma. Són números que inviten a malpensar en la poca feina que es buscaven alguns empleats de la casa.

"Indeseables". Sona a rètol-recordatori per posar damunt de determinats expedients, diguem-ne "compromesos" ... (AGDT, Quintes reg. 1370-2).

Tot aquest material esdevé una petita base de dades de la qual es pot extreure força informació.

ARMES DE FOC						
Tipus	Fàbrica	Localitat	Marca	Sistema	Calibre	Nombre
Curtes						
Pistola	Unceta i C ^a	Guernica	Astra	Automàtica	9	2
Pistola	Unceta i C ^a	Eibar	Astra	Automàtica	7,65	
Pistola	Victoria Patent		Automatic pistol		6,35	
Pistola	Hurland		Cal	Automàtica	6,35	
Pistola	Russland		Cal	Automàtica	6,35	
Pistola	B. Echevarría	Eibar	Estrella		7,65	2
Pistola			Nerca	Automàtica	6,35	
Pistola	Savage Arms	Utica, EUA	Savage	Browning	9	
Pistola	Automat Pistol		Star	Browning	9	
Revolver	Victoria Ares				6,35	2
Revolver				Smith	38	2
Llargues						
Carrabina	I.Echevarría	Eibar		Central	13	
Carrabina			Berdán	Central	16	
Carrabina	Gárate Anitua	Eibar	Tigre	De repetició	44	
Escopeta	Beristain S.A.	Eibar-Barna	Búfalo	Central	12	2
Escopeta			Canon Acer	Fruixa	16	
Escopeta	Fco. Albitegui	Eibar	F.A.	Central	12	
Escopeta			Fluje	Un canó	16	4
Escopeta			Foc Central	Dos canons	16	2
Escopeta			Foc Central	Un canó	12	2
Escopeta	Beristain S.A.	Eibar	O. S. C.	Lafloré, 1 canó	16	
Escopeta	Josep Cruz Mugía	Eibar		Central	12	
Escopeta	I. Ugartechea	Eibar		Central	12	
Escopeta	Josep Amarguren	Eibar		Fruixa	16	
Escopeta				Lefacheux	16	
Escopeta				Pistó, un canó		2
Escopeta				Retrocàrrega	12	
Rifle	Colt's	Hartford, EUA		Central	44	

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades consignades a les butlletes guia i matriu de l'expedient 1370-2.

Notem cinc tipus d'armes de foc (que hem agrupades): la pistola i el revòlver per a les armes curtes, i per a les llargues, la carrabina (que podia ser de repetició), l'escopeta (d'un o de dos canons) i el rifle. Igualment, la clara superioritat del País Basc en qüestió de fabricació d'armes nacionals, procedents d'Eibar en la majoria dels casos. Els calibres de les armes curtes van del 6

al 9, i els de les llargues, del 12 al 16, amb l'excepció del rifle Colt amb càrrega central i de la carrabina Gárate de repetició, que arribaven al 44. D'aquesta última, se'n feia força propaganda en la seva època, ja que era considerada una arma de les més potents i ben fabricades que hi havia. Amb tot, del que sembla haver-n'hi més quantitat és d'escopetes.

Con la carabina TIGRE en las manos...

EL VALOR SE AGIGANTA:

- Por el número de sus disparos (12)
- Por lo perfecto de su funcionamiento
- Por la precisión y eficacia de sus balas
- Por su fácil y cómodo manejo
- Por los materiales de que está hecha y
- Por sus temple y ajustes.

**Siendo tan buena como la mejor extranjera,
CUESTA MENOS DE LA MITAD**

La casa constructora, fundada en el año 1849, GARANTIZA la veracidad de estas cualidades.

DE VENTA EN PRINCIPALES ARMERÍAS
GRANDES DESCUENTOS AL POR MAYOR
Enviarnos catálogo a quien solicite, mencionando este Boletín

FABRICANTES: GÁRATE, ANITÚA Y C.^a
EIBAR (Guipúzcoa)

Anunci de la carrabina Tigre. Revista *Somatén*, 1924, Madrid (*El Diario Vasco*, www.diariovasco.com...).

ELS CARNETS

El carnet que s'expedia al sol·licitant, també en cartronet semidur, imprès, de 8 × 13 cm, es presentava doblat per la meitat (díptic) i anava dins una funda. En aquest document ja no hi havia les característiques de l'arma de foc: només les dades d'identificació del sometentista autoritzat, nom i cognoms, població i partit judicial, i al començament la fotografia del rostre, de mida reduïda (de carnet); i a sota hi havia de constar l'empremta digital i l'edat. Estava signat de pròpia mà i a la part final venia la signatura de tampó del conseller autoritzant, sota un text sintètic però aclaridor:

Firma de Jesús [...], comissari en cap, 1934 (AGDT, Quintes, reg. 1370-2).

LLICÈNCIA DE US [sic] D'ARMA DE FOC. El Consell General del Sometent per delegació del conseller de Governació i en nom seu el Comissari en Cap la concedeix a la persona que en ella és citada, com individu del Sometent i pels Serveis consignats en el Reglament del Cos.

Un segell de tampó a la juntura del mig, del Cos de Sometents de Catalunya, tancava el capítol d'acreditacions del carnet.

Llicència d'ús d'arma de foc per a un sometentista, 1934 (AGDT, Quintes, reg. 1370-3).

Què en pot treure l'investigador d'aquests carnets? Bàsicament dues menes d'informació. L'una, biogràfica, al voltant de la identitat del sometentista, la qual pot ser d'interès per als que estudien el seu arbre genealògic i volen documentar bé els avantpassats, o pel fet que l'individu sigui un personatge històric o rellevant dins de la història local.

En tenim un bon exemple. El titular d'un dels carnets, concretament el 21970, és ni més ni menys que Joaquim Fort Gibert (1906-1988), alcalde republicà de Tarragona (1936-1937) i comissari delegat interí de la Generalitat a Tarragona de finals de maig al 20 de juliol del 1936 i, altra vegada, des del gener fins a finals d'abril del 1938. Fort va viure en primera persona els Fets del 6 d'octubre de 1934, l'aixecament feixista del 18 de juliol i el posterior esclat de la revolució marxista, el 1936; també el drama dels refugiats de guerra que arribaven, com a delegat d'Ordre Públic. Marxà cap a l'exili a partir del 1939, primer a l'Argentina i després a Xile. Curiosament, el carnet porta data de 3 d'octubre de 1934, o sigui, tres dies abans dels fets revolucionaris que el durien, detingut i confinat, a un

dels vaixells presó del port que les autoritats havien comissat. Consta que tenia vint-i-vuit anys, però, malauradament, no hi són ni l'empremta digital, ni la fotografia, ni la firma.

L'edat és una altra dada que es presta a ser degudament analitzada, a la llum de mitjanes i percentatges per municipis i comarques, pel tipus d'arma, per la data d'expedició de la llicència, etc.

D'altra banda, no resulta menys interessant la procedència, dins de la demarcació provincial, de la comarca a la qual pertanyia el sometent en el qual s'enquadrava el titular de l'ús d'arma de foc. És una bona ocasió per radiografiar, amb les degudes (i reconegudes) limitacions, un mapa de la disposició armamentística, al territori tarragoní, de la classe treballadora, a mig camí entre caçador, sometentista i milicià.

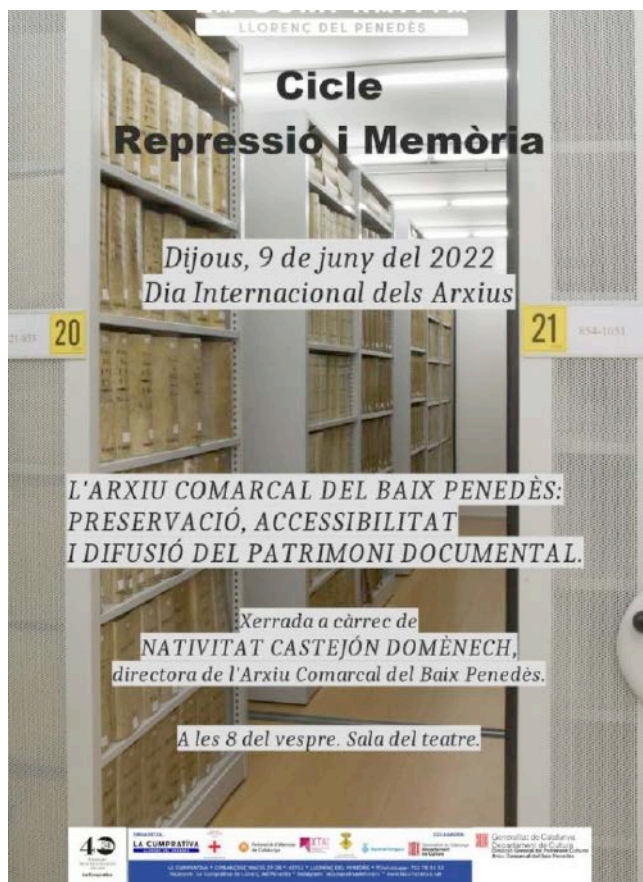
Llicència d'ús d'arma de foc a nom del sometentista Joaquim Fort Gibert, còpia-resguard, 1934 (AGDT, Quintes, reg. 1371-2).

Observem que la comarca del Tarragonès semblava ser una veritable fàbrica de sometentistes. Juntament amb el Vendrell, marcaven més de la meitat dels carnets (110); venien al darrere Gandesa i Falset (51 carnets, 15,76 %). Sobta notablement que comarques com les de Reus i Tortosa, les més poblades i de més projecció, només aportessin vuit membres al Sometent, un 4,04 % del total. Segurament, aquest fet té la seva explicació plausible, una explicació que pertocarà bastir a l'investigador que sàpiga interpretar adequadament, i en el seu context històric, social i econòmic, les dades obtingudes.

PARTIT JUDICIAL	Reg. 1370			Reg. 1371					Total	%
	3	4	5	1	2	3	4	5		
Falset	29								29	14,65
Gandesa		22							22	11,11
Montblanc			11						11	5,55
Reus				6					6	3,03
Tarragona					77				77	38,89
Tortosa						2			2	1,01
Valls							18		18	9,09
El Vendrell								33	33	16,67
Totals per expedient									198	100,00

Font: Elaboració pròpia.

Conferència sobre l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès

El **9 de juny de 2022**, la sala del Teatre de La Cumprativa va ser l'escenari en el qual es va pronunciar la xerrada titulada "L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès: preservació, accessibilitat i difusió del patrimoni documental", a càrrec de Nativitat Castejón, directora de l'Arxiu Comarcal, com a cloenda del cicle "Repressió i Memòria", organitzat per La Cumprativa. La xerrada va tenir lloc el Dia Internacional dels Arxius, en commemoració de la creació, l'any 1948, del Consell Internacional d'Arxius, que promou aquest esdeveniment arreu del món.

Gràcies a l'oratória de la directora de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, els assistents van poder conèixer què és un arxiu i quina feina es du a terme en aquesta institució, que forma part de la Xarxa d'Arxius Comarcals de Catalunya i que vetlla per la preservació, l'accessibilitat i la difusió del patrimoni documental de la comarca, integrat per documentació pública i privada històrica, amb una especial menció del patrimoni documental de Llorenç del Penedès.

Antoni de Martí Franquès a l'Arxiu Històric de Tarragona

L'Arxiu Històric de Tarragona va acollir el dia **1 de juny de 2022** l'inici del Cicle de Patrimoni dedicat al científic Antoni de Martí i Franquès, durant la Setmana Internacional dels Arxius. Els actes, que atragueren un nombre considerable de públic, van consistir en una exposició i dues conferències: la del Dr. Salvador Rovira, "Antoni de Martí i Franquès i Tarragona", i la de la Dra. Montserrat Sanmartí, "L'Arxiu patrimonial dels

Martí d'Ardenya". Alhora, es va poder visitar l'exposició organitzada per l'arxiu sobre el fons patrimonial de la família Martí, "L'Arxiu de la família Martí". Finalment, el públic assistent va poder visitar el claustre de l'Arxiu, el darrer del segle XVIII que queda a la ciutat de Tarragona.

Crida a preservar el patrimoni fotogràfic local de Vimbodí

El **4 d'agost de 2022**, Festa Major a Vimbodí i Poblet, a la sala polivalent del seu Centre Cívic es va inaugurar una exposició de fotografies antigues de Vimbodí i Poblet, amb més de cent imatges gràfiques, organitzada per l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà i l'Ajuntament de Vimbodí i Poblet, amb el comissariat del vimbodinenc Josep M. Potau Constantí.

La mostra es va poder visitar fins al dia 12 del mateix mes. La mostra difícilment hauria estat possible sense l'agraïda col·laboració dels particulars que van cedir les instantànies que conservava la família a casa. I és que l'exposició va ser el resultat d'un projecte de captació de fotografies antigues i històriques, endegat per l'Ajuntament de Vimbodí i l'ACCB, que va fer una crida a la ciutadania, la qual, com sol passar, va respondre amb la bona disposició i generositat que se'n podia esperar, fins al punt d'haver-se pogut reunir més d'un miler de fotografies particulars. Les reproduccions digitals de les instantànies van passar a formar part de l'arxiu d'imatges de l'Ajuntament de Vimbodí. I a l'ACCB es van catalogar i es van posar a disposició del públic.

El 15 d'agost es va repetir la mateixa experiència a Rocafort de Queralt i es van poder reunir unes 300 fotografies, les més idònies de les quals van ser seleccionades per a l'exposició que s'hi va organitzar.

L'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà organitza una mostra de fotografia antiga de la Brufaganya

Des del **13 fins al 19 d'agost de 2022**, es va poder visitar, a la capella de les Fonts de Sant Magí, de Pontils, l'exposició de fotografies antigues de la Brufaganya organitzada en col·laboració amb l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, integrada per les instantànies seleccionades per Ariadna Goberna, titular del fons, la qual va ingressar les fotografies familiars a l'Arxiu Comarcal el març de l'any passat. L'ACCB va encarregar-se de la neteja, classificació, catalogació i digitalització dels originals, que foren retornats a la propietària. Per tant,

l'Arxiu conserva la còpia digital, que és consultable també a Arxius en Línia.

Exposició de fotografies

La meva Brufaganya i altres habitants

Selecció a cura d'Ariadna Goberna Cabanyes

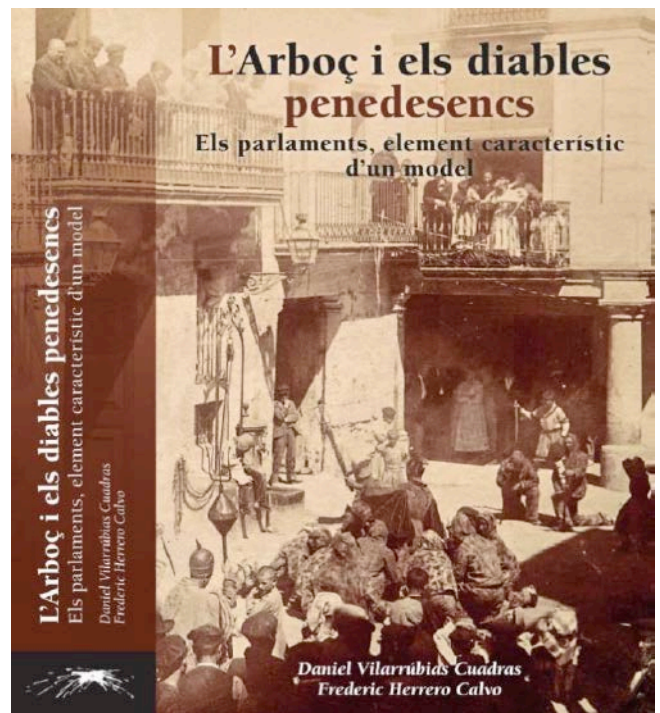
Fons de la família Goberna, de Montalegre. Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà.

Capella de les Fonts de Sant Magí
Inauguració dissabte 13 d'agost a 2/4 de 8 del vespre
Obert els dies 15, 16, 19 d'agost i 18 de setembre del 2022
Horari de les 10 del matí a les 8 del vespre
Sant Magí de la Brufaganya, Pontils

L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès col·labora en la confecció d'un llibre

El dissabte **20 d'agost de 2022** va tenir lloc, al Cine Centre de l'Arboç, a les 19 hores, la presentació del llibre titulat *L'Arboç i els diables penedesencs. Els parlaments, element característic d'un model*, obra de Daniel Vilarrubias Cuadras i Frederic Herrero Cabo, que assumiren la condició de conferenciant. El llibre va comptar amb l'especial col·laboració de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, que va donar totes les facilitats possibles per a la consulta i ús del Fons Municipal de l'Arboç, on és dipositat.

S'organitza una exposició sobre el Club de Futbol de l'Arboç amb el material documental de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès

Poques localitats poden dir que tenen un club de futbol centenari. Si això és així, el poble ho ha de celebrar com cal. A l'Arboç ho van fer amb un seguit d'actes, el principal dels quals fou l'organització d'una exposició commemorativa, la qual es va inaugurar el dia **26 d'agost de 2022**, a la Casa de Cultura de l'Arboç, a les 19 hores. La mostra sobre el Club de Futbol l'Arboç va muntar-se gràcies a la col·laboració entre el mateix club i l'Ajuntament de l'Arboç, el Consell Comarcal del Baix Penedès, l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, el Consell Català de l'Esport i la Diputació de Tarragona. L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès va digitalitzar una col·lecció d'impresos on s'anunciaven els partits i nombroses fotografies de Julià Suau Figueras (l'Arboç,

1926-2011), fotògraf i autor d'actes socials i culturals de la vila de l'Arboç. El seu fons fotogràfic va ser cedit per la seva família a la Generalitat de Catalunya el 2017 i es troba dipositat a l'Arxiu Comarcal. L'exposició es va poder visitar del 26 al 31 d'agost.

L'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus acull una conferència del Dr. Valentí Gual

75
ANYS
1848-2023

Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus

XXè Cicle de conferències 2022

Monestir de Santes Creus. 3 de setembre dissabte a les 17 h.

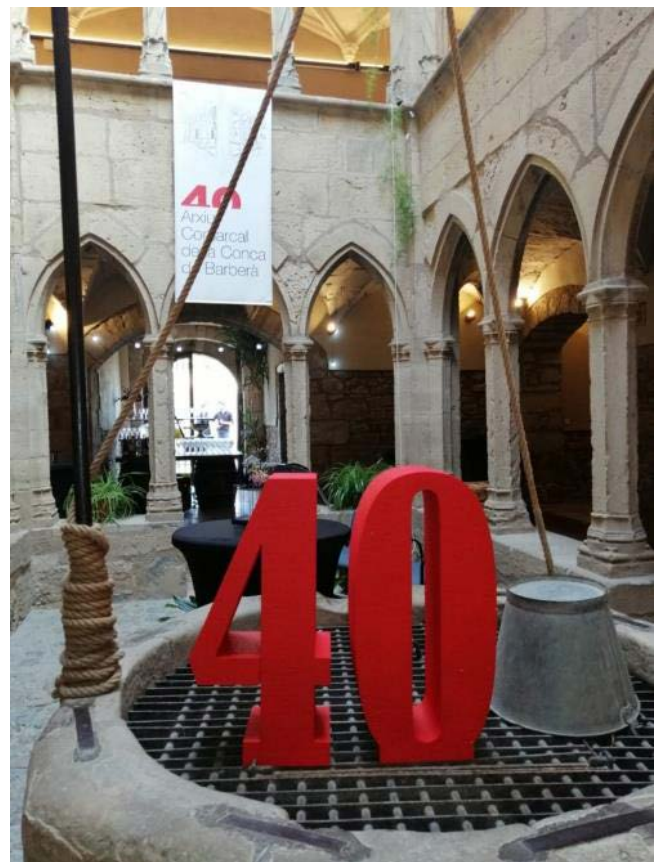
"Els occitans a la senyoria de Santes Creus a les èpoques Medieval i Moderna", a càrrec de

Valentí Gual Vilà i Núria Pacheco Catalán
Doctor en història moderna i doctora en història medieval

En el marc del seu 75è aniversari, l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus va organitzar una conferència a càrrec de dos acadèmics de prestigi, els doctors en Història Valentí Gual i Núria Pacheco Catalán. En l'encisador escenari del monestir de Santes Creus, el passat **3 de setembre de 2022**, a les 17 h, els oradors van alternar-

se per conferenciar sobre "Els occitans a la senyoria de Santes Creus a les èpoques medieval i moderna". L'acte s'incardinava en el XX Cicle de Conferències anuals que organitza l'ABSC.

L'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà ja és quarantí

El dia **8 de setembre de 2022** va fer quaranta anys de la inauguració de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB). L'aniversari va voler-se divulgar amb una celebració per homenatjar totes aquelles persones que s'hi han vinculat, han cregut en ell i la seva important funció i l'han fet créixer en contingut cedit i en categoria: titulars de fons, investigadors, administracions, col·laboradors i usuaris en general. L'acte, presentat per l'alcalde de Montblanc, Josep

Andreu, va comptar amb les intervencions de la directora de l'Arxiu, Montserrat Gomà, la directora dels Serveis Territorials a Tarragona del Departament de Cultura, Lurdes Malgrat, i la presidenta del Consell Comarcal de la Conca de Barberà, Carme Pallàs.

L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès aporta composicions musicals al concert d'un festival internacional de Menorca

Un dels fons documentals més entranyables de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès és, sens dubte, el del músic i compositor Benvingut Socias Mercader. La seva obra musical segueix viva, com així es va demostrar el **17 de setembre de 2022**. Aquella vesprada, l'església de Santa Maria de Maó (Menorca) acollia la cloenda del Festival Internacional Baleórganum, que des del mes de maig havia organitzat vuit concerts per l'illa

en què l'orgue (obra de Johann Kyburz, 1810) és el protagonista. L'acte va consistir en un concert titulat *Els registres de l'orgue, el color de les veus*, que va constar de dues parts. A la primera part es van interpretar obres de compositors vendrellencs. En primer lloc, dues obres de Benvingut Socias Mercadé (1877-1952): *Preludi per a orgue*, dedicat a Pau Casals (1894), i *Salve Montserratina*. Ambdues composicions se serveixen al fons documental del mestre Socias de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès. I després va actuar el Cor Zóngora, cor femení de l'Escola Municipal de Música Pau Casals del Vendrell, amb Montserrat Vidal Ribas (flauta) i Jonatan Carbó Casanelles (orgue), sota la direcció musical de Montserrat Meneses Sendrós.

El Cor Zóngora va repetir el mateix concert el diumenge següent, 2 d'octubre, a l'església de Sant Bartomeu d'Alió.

L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès organitza una exposició sobre els Dansaires del Penedès

El **primer dia d'octubre del 2022**, a mitja tarda, el Centre Cívic de l'Estació del Vendrell va acollir l'acte d'inauguració de l'exposició dedicada a la colla sardanista Dansaires del Penedès. La mostra va ser elaborada per l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès amb motiu del seu 65è aniversari, i enguany es tornava a presentar per commemorar el seu 75è aniversari, incorporant-hi les fotografies dels seus darrers viatges pel món. Tot seguit, va servir de cloenda, a càrrec dels Dansaires del Penedès, l'espectacle *Camins del paradís*, produït per Bubulina Teatre, Arts Escèniques Sant Cugat.

75È ANIVERSARI DELS DANSAIRES DEL PENEDÈS

Dissabte 1 d'octubre de 2022, a les 18h
Al centre cívic de l'Estació

PRESENTACIÓ
de l'exposició "LA SARDANA AL VENDRELL"
I de l'espectacle VERDAGUER "Camins del Paradís"

-entrada lliure-

L'exposició romandrà oberta fins
el 12 d'octubre

Cascades d'Iguaçu, Brasil, 2019

Ajuntament del Vendrell | Diputació Tarragona | arxiu baix penedès | elV Regidoria de Cultura | Foment Sardanaista Vendrellenc

Jornades "Bicentenari de la Diputació de Tarragona"

Els dies **6 i 7 d'octubre de 2022**, la sala d'actes del Museu d'Art Modern va acollir les "Jornades Bicentenari de la Diputació de Tarragona", organitzades i dirigides per la sàvia i experimentada batuta del professor Antoni Jordà i Fernández, catedràtic d'Història del Dret i de les Institucions del Departament de Dret Públic de la URVT. L'acte s'emmarcava dins del projecte "Pacificatio. Conflictos singulares para juzgar, arbitrar o concordar (siglos XII-XX) PID2020 117702GA-100", del Ministeri de Ciència i Innovació. L'any passat va escaure's el 200 aniversari de la creació de les diputacions provincials, també la de Tarragona, el 25 de maig, i semblava l'ocasió idònia per debatre el tema provincial. La inauguració de les jornades l'assumí Noemí Llauredó, presidenta de la Diputació tarragonina, i les va cloure el vicepresident, Quim Nin.

Conferència del cap de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona

En el marc de l'exposició "Desenterrant el silenci. Antoni Benaiges, el mestre que va prometre el mar", organitzada pel Port de Tarragona, el Refugi 1 del Moll de Costa, a les 19 h del dimarts **4 d'octubre de 2022**, va acollir la conferència que va pronunciar Jordi Piqué i Padró sobre "L'ensenyament a Tarragona durant la II República i la Guerra Civil".

'DESENTERRANT EL SILENCI'

ANTONI BENAIGES, EL MESTRE QUE VA PROMETRE EL MAR

- Dimecres 28 de setembre a les 19 h - Inauguració Exposició al Refugi 1 del Moll de Costa.
- Dijous 29 de setembre a les 19 h - Projectió del documental "El mestre" d'Alberto Boigues i Sergi Bernad al Teatre Tarragona.
- Dimarts 4 d'octubre a les 19 h - Conferència, Jordi Piqué i Padró: "L'ensenyament a Tarragona durant la II República i la Guerra Civil" al Refugi 1 del Moll de Costa.
- Dissabte 16 d'octubre a les 11 h - Taller d'Impremta Financat al Refugi 1 del Moll de Costa. Públic familiar.
- Dimarts 18 d'octubre a les 19 h - Conferència, Nàndia Ferrer i Ferrer: "Els drets i l'ensenyament de les dones durant el franquisme" al Refugi 1 del Moll de Costa.
- Dimarts 25 d'octubre a les 19 h - Conferència,

Port Tarragona | Esmanciació | mmh

Els màxims referents del dret i de la història del dret van donar-se cita en aquest acte. Van ser fins a deu personalitats de diversos centres universitaris espanyols (la Corunya, Cantàbria, Elx, Huelva, Madrid, Oviedo i Las Palmas), un dels quals era la URVT, representada per la Dra. Clara Furriols Espona.

L'acte es va estructurar al voltant de quatre ponències (o taules):

- 1) Les diputacions provincials i l'organització del territori;
- 2) Diputacions, províncies i ajuntaments;
- 3) Diputacions i transicions polítiques, i
- 4) El futur de les diputacions.

El fons personal Gort, a l'Arxiu de Reus

El dimecres **19 d'octubre de 2022** va tenir lloc la presentació oficial de l'ingrés a l'Arxiu Municipal de Reus del fons Josep Maria Gort Sardà. El seu net, Gerard Gort Oliver, va pronunciar una conferència amb el títol "Semblança de l'avi". Van cloure l'acte les intervencions dels fills de Josep Maria Gort. L'Arxiu Municipal va disposar al vestíbul una petita mostra documental del nou fons.

El fons personal de Lluís Mezquida, al Municipal de Tarragona

Logo of Ajuntament de Tarragona and text: **recepció fons documental**

Pau Ricomà i Vallhonrat
Alcalde de Tarragona

es complau a convidar-vos a l'acte de recepció del fons documental del periodista i historiador **Lluís Mezquida Gené**. En el transcurs de l'acte es presentarà el mapa viú **Defenses del litoral de Tarragona (1936-1939)**, a càrrec d'Adrià Cabezas del Grup de Recerca i Investigació d'Espais de la Guerra Civil (GRIEGC).

L'acte forma part del Programa de Memòria Democràtica de Tarragona 2022 i tindrà lloc el **dijous 20 d'octubre, a les 19 h**, a la sala d'actes de l'Arxiu, M2, Espai Tabacalera (Av. Vidal i Barraquer, s/n).

Tarragona, octubre de 2022

El Programa Memòria Democràtica de l'any passat va aplegar un seguit d'activitats, com les que es van celebrar, el **20 d'octubre de 2022**, a l'Espai Tabacalera. La sala d'actes de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona va acollir, a partir de les 19 h, l'acte

de recepció del llegat documental del periodista i historiador Lluís Mezquida Gené. Alhora, es va donar a conèixer el mapa de defenses del litoral de Tarragona durant la Guerra Civil, presentació que va anar a càrrec d'Adrià Cabezas, del Grup de Recerca i Investigació d'Espais de la Guerra Civil.

Jornada "Territori Arxiu", noves visions

Els territoris són entitats vives i, com a tals, es mouen i canvien constantment la fesomia. La jornada "Territori Arxiu", organitzada per l'Arxiu del Port de Tarragona, proposava una nova mirada a l'univers espacial a través dels arxius, per mostrar com es mouen aquests límits en els arxius, com canvien els espais, interns i efímers, i la manera de percebre'ls, com es copsen les inquietuds i les mirades. Els arxius han de ser capaços d'evolucionar i adaptar-se amb versatilitat al seu entorn social i cultural. Per això és interessant aplegar les visions diferents que se'n tenen, a través d'experiències i ponències que suscitin un debat i un intercanvi de visions. Aquesta primera jornada "Territori Arxiu" va tenir lloc el **dijous 27 d'octubre de 2022**, al matí, en el marc del Dia Mundial del Patrimoni Audiovisual, a la sala d'actes de l'Arxiu del Port.

Un fons musical que acull l'Arxiu Històric Arxidiocesà

El dijous **27 d'octubre de 2022**, a les 18 h, va tenir lloc al Centre Tarraconense El Seminari la presentació del llibre *Mn. Joan Grifoll i Guasch (1933-2003). La passió per la música*.

Joan Grifoll i Guasch (Mont-roig del Camp, 1933 - Cambrils, 2003) va ser sacerdot catòlic, professor de llengua i literatura catalanes i compositor musical. El seu llegat documental personal va fer cap a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, el personal del qual n'ha fet el corresponent catàleg. Alhora, i dins de la col·lecció Inter Primas, ha estat publicat el llibre presentat. El volum conté escrits i imatges de persones que el van conèixer i l'inventari tècnic del fons arxivístic, que aplega, entre d'altres, 218 obres musicals, com són composicions litúrgiques, sardanes, harmonització de cançons tradicionals catalanes i poesies per a infants i cors.

Durant l'acte es va poder gaudir d'una selecció de composicions de Mn. Joan Grifoll interpretades per un quartet mixt integrat per Remei Tell, Núria Francino, Emili Gispert i Josep Navàs i dirigit per Josep M. Gomis.

VI Jornades del Bosc de Poblet i Muntanyes de Prades

La sisena edició de les Jornades del Bosc de Poblet i Muntanyes de Prades d'enguany va celebrar-se els dies **18 i 19 de novembre de 2022**, sota el títol "El paper dels espais naturals per a una societat sostenible". L'atapeïda agenda va comptar amb la presentació de vint-i-tres ponències, distribuïdes en cinc blocs: "Història", "Natura", "Gestió del territori", "Memòria contemporània" i "Turisme i ciutadania",

amb els respectius torns de preguntes i debat, i una taula rodona final que va cloure l'acte.

Les Jornades del Bosc de Poblet, celebrades anualment i patrocinades per la Generalitat de Catalunya, el Paratge Natural de Poblet, la Fundació Carulla, el Centre d'Estudis de la Conca de Barberà i el Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà, sempre han tingut una nodrida representació i assistents.

VI JORNADES
Bosc de Poblet i Muntanyes de Prades
El paper dels espais naturals per a una societat sostenible

Dijous 18 de novembre

9 - 9:30 Recepció

9:30 - 10:15 **Recepció**
Acte d'obertura amb:
Esteu Trullàs, Director del PIN de Poblet.
Pere Llus Torralba, President de la junta rectoral del PIN de Poblet.
Rosa Maria Pla, Responsable de recursos i nous projectes del Museu de la Vida Rural.

10:15 - 10:25 **Inma Iriola**, Programa educatiu del Paratge natural de Poblet pel·lícula educativa de la Conca de Barberà.

10:25 - 11 **Descaus passa café**

BLOC DE HISTÒRIA

11 - 11:20 **Teresa Duch** El Bosc de Poblet, la meua especialitat personal.
Engrèn Ponsa Notícia d'un conte de Gustavo Flaubert sobre un monjo-nebot de Poblet.

11:40 - 12 **Josip Maria Grau** Notes sobre incendis i glaçades a les Muntanyes de Prades a través de la premsa periodística (1867-1898).

12 - 12:20 **Josip Maria Vallès** La topografia en el bosc de Poblet. Segle XX-XXI.

12:20 - 12:40 **Josip Vallès** La cambra funerària de la cova del Xargall (Santanyà, Poblet).

12:40 - 13 **Torn de Preguntes**

13 - 15 **Esbar**

BLOC DE NATURA

Biodiversitat

15 - 15:30 **Josana Solé i Roger Pradal** Seguitament de diverses grups de la muntanya de Prades de Poblet.

15:30 - 15:40 **Josana Solé** Les fonts del Bosc de Poblet, punts calents de biodiversitat.

15:40 - 16 **Juan Martínez de Aragón** Itinerari de gestió ecològica a Catalunya.

16 - 16:30 **Juan Carlos** Depènent de la comunitat d'ocells nocturns al PIN de Poblet.

Geologia

16:30 - 16:40 **Gerard Aymat** Contribució al coneixement espeleològic de les Muntanyes de Prades de Poblet.

16:40 - 17 **Juan Carles** Patrimoni geològic del PIN de Poblet. Fase I. Bosc i Impuls Rural.

17 - 17:15 **Torn de Preguntes**

17:15 - 17:30 **Descaus passa café**

BLOC DE GESTIÓ DEL TERRITORI

17:30 - 17:50 **Mar Palumbo** Projecte d'Ordenació del Bosc de Poblet.

17:50 - 18:10 **Juan Ponsa** L'impacte dels serveis ecosistèmics en les comunitats humanes de les Muntanyes de Prades.

18:10 - 18:30 **Victor Rescu** Les respostes fisiològiques a la sequera militen les prediccions de la disminució de la humitat del combustible viu en un bosc mediterrani.

18:30 - 18:50 Antea Navea Reforestació realitzada al Bosc de Poblet (1950-1959).

18:50 - 19 Torn de Preguntes

A continuació Presentació de la Guia de Bosc del Paratge natural de Poblet a càrrec de **Josep Feliu, Joan Carinyà i Erika Plans**.

Dijous 19 de novembre

9 - 9:30 **Recepció**

BLOC DE MEMÒRIA CONTEMPORÀNIA

9:30 - 9:50 **Acte d'obertura**

9:50 - 10:15 **Acte d'obertura** Després de la inauguració del Museu de la Vida Rural.

10:15 - 10:30 **Manel Martínez** El tema sòciològic del Bosc de Poblet: un espai natural.

10:30 - 10:50 **Sabatini Sánchez** L'arquitectura de Montblanc al Dobbe. Espai de Barcelona (1909).

10:50 - 11:05 **Torn de Preguntes**

11:05 - 11:30 **Descaus passa café**

BLOC DE TURISME I CIUTADANIA

11:30 - 11:50 **Albert Cuervo** Espais naturals: l'ecologia del foc a través d'una exposició virtual al Museu de la Vida Rural.

11:50 - 12:10 **Marta Lloret** Projecte Francès. Retorn d'esperança cap a les muntanyes d'altures de 2016.

12:10 - 12:30 **Juan Carinyà i Erika Plans** Eco-turisme als espais sensibles. El cas dels boscos públics de Poblet i l'Àrea d'Espai Natural.

12:30 - 12:45 **Torn de Preguntes**

12:45 - 14:30 **Taula rodona** Responsabilitats i instruments cap a un turisme sostenible.

Sílvia Barria Consellera de Turisme del Consell Comarcal de la Conca de Barberà.

David Barrio Director del Parc Natural de la Serra de Montcabrer.

Sergi Miralles Director de Treballadors, Treballadors i Treballadors.

Xavi Casalta Arqueòleg i fundador de l'empresa d'artesania, restauració d'obres.

Mònica Joan Carinyà Centre d'Història Natural de la Conca de Barberà.

14:30 **Esbar**

Inscripcions fins al 15 de novembre de 2022

Jornades de la CCEPC: "Conscienciació i identitat"

El patrimoni (arquitectònic, artístic, cultural, històric, monumental) està íntimament lligat a l'evolució històrica i al fet identitari d'una comunitat. Cal superar el

vessant jurídic sobre el qual ha planat, bàsicament, una atenció administrativa i proposar nous enfocaments. Per això, la Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana (CCEPC) i l'Institut Ramon Muntaner (IRMU) van convocar les jornades "Conscienciació i identitat", el dia **19 de novembre de 2022**, a la sala Santiago Costa del Palau de la Diputació de Tarragona. L'ens supracomarcal, juntament amb el Departament de Cultura de la Generalitat, van col·laborar activament en la iniciativa.

L'escenari, els organitzadors i els assistents (l'acte era de franc) van assegurar una jornada concurrent i força interessant, que amb les diverses intervencions van posar l'accent en un aspecte important de la tasca que desenvolupen els centres d'estudis: perfilar la manera a través de la qual la recerca i la reivindicació del patrimoni local pot contribuir a modelar la consciència identitària de la comunitat. Així, la jornada es va centrar en la reflexió i el debat sobre la funció social del coneixement del patrimoni, a partir de les experiències de cada centre, amb l'objectiu clar de potenciar el treball de recerca sobre qüestions patrimonials.

L'Arxiu del Port organitza un taller de fotografia familiar

El dimarts **22 de novembre de 2022**, de 16 a 19 h, va tenir lloc un taller de fotografia amb el títol "**Family Photo Talks. Converses de fotografia familiar**". Organitzat per l'Arxiu de l'Autoritat Portuària de Tarragona, va anar a càrrec de Susanna Muriel Ortiz, arxivera especialitzada en patrimoni fotogràfic. El taller va complir amb l'objectiu que s'havia marcat: donar a conèixer la pràctica arxivística professional a la ciutadania treballant els fons d'imatge familiars per fer

endreç del munt de fotografies que, moltes vegades, rauen sense cap ordre en capses de sabates.

El taller va convidar cada participant a dur-hi només una fotografia familiar, per tal d'explicar la seva història, preferiblement de temàtica nadalenca atesa la proximitat d'aquestes festes. El taller, que estava adreçat a tothom que hi tingués interès, era gratuït, i es van expedir certificats d'assistència per a les persones que en van demanar. Les places, limitades a l'aforament de la sala d'actes de l'Arxiu del Port, van resultar al final un xic insuficients.

Presentació d'un llibre de la directora de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, en col·laboració amb un centre d'estudis

El migdia del diumenge **11 de desembre de 2022** va tenir lloc, a la sala d'actes del Museu Comarcal de la Conca de Barberà, la presentació del número 40 d'*Aplec de Treballs*, revista d'humanitats i ciències socials del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. L'any passat es va mantenir una estreta col·laboració amb l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès, que es va materialitzar en l'estudi efectuat per Nativitat Castejón,

la seva directora, que va donar com a fruit l'obra biogràfica *Paulí Bayer i Coll, mestre i poeta (Osor, 1855 - Montblanc, 1916), patriarca d'una nissaga d'artistes i intel·lectuals*.

Paulí Bayer Coll fou un acreditat pedagog que va exercir a la Roca del Vallès (1881-1882), el Vendrell (1883-1887) i Montblanc (1887-1915), una llarga trajectòria durant la qual la seva obra literària i musical va pivotar sobre tres trets fonamentals: la música, la poesia i la fe. Així, va ser el cap d'una notable prole hereva de la seva sensibilitat pel coneixement, la llengua i la música. L'assaig de Nativitat Castejón dona a conèixer la família Bayer com un dels exemples de perseverança, treball i esforç que des del segle XIX han aportat al país mestres, secretaris d'ajuntament, poetes i músics.

L'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona organitza una exposició als barris

En el marc del programa de difusió del patrimoni documental, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Tarragona va organitzar i muntar l'exposició "Treball i lleure a

Tarragona ara fa 100 anys", perquè s'exhibís, a partir del dia **13 de març de 2023**, als centres cívics de Bonavista (13-31 de març) i Sant Pere i Sant Pau (3-19 de maig). L'exposició ja havia quedat plasmada, l'any 2019, en la publicació dels *Quaderns* núm. 9 de l'AHCT.

A través de diferents imatges captades a la ciutat per fotògrafs tarragonins, entre 1905 i 1927, l'exposició va mostrar els canvis experimentats a la ciutat en aquelles primeres dècades del segle XX, en un contrast entre una Tarragona antiga que deixava pas al desenvolupament de l'evolució urbana. "Treball i lleure a Tarragona ara fa 100 anys" va assolir l'objectiu de donar a conèixer l'obra dels fotògrafs tarragonins, que ja forma part del patrimoni cultural de la ciutat. La mostra, que va ser produïda i coordinada pel Centre d'Imatges de Tarragona / L'Arxiu, va comptar amb més de seixanta imatges de la ciutat del primer quart del

segle XX, fetes per fotògrafs professionals com **Gerard Chinchilla, Pere Pallejà i Hermenegild Vallvé**, i també d'altres procedents de fons particulars, com els de **Lluís Delclòs, Josep Gramunt, Joan Micó i la família Serres Cirujeda**.

S'ha editat un llibre de fotografies antigues en el qual participa l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà

El divendres **14 d'abril de 2023** la capella de l'antic Hospital de Santa Magdalena de Montblanc va ser l'escenari de l'acte de presentació del llibre *Montblanc desaparegut*, una crònica en imatges del Montblanc antic, bastida amb 170 fotografies comentades per historiadors montblanquins com Àlex Rebollo i Albert Carreras. El llibre, editat per Efadós, amb la col·laboració de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà i l'Ajuntament de Montblanc, pertany a la col·lecció Catalunya Desapareguda, on es fa un viatge a les zones urbanes més vintage, des de finals del segle XIX fins als anys seixanta del segle XX, per mitjà d'una selecció de fotografies de centres arxivístics: l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya o l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. En aquest sentit, a la presentació no hi van faltar la directora de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà, Montse Gomà, ni la responsable dels fons fotogràfics de l'Arxiu Comarcal, Núria Vilà.

Per la Diada de Sant Jordi

MONTBLANC DESAPAREGUT

Descobreix-lo en aquest recull inèdit de 170 imatges.

efadós

Presentació del llibre

Divendres, 14 d'abril · 19:00 h

Capella de l'antic Hospital de Santa Magdalena
(Raval de Santa Anna, 14)

AJUNTAMENT DE MONTBLANC

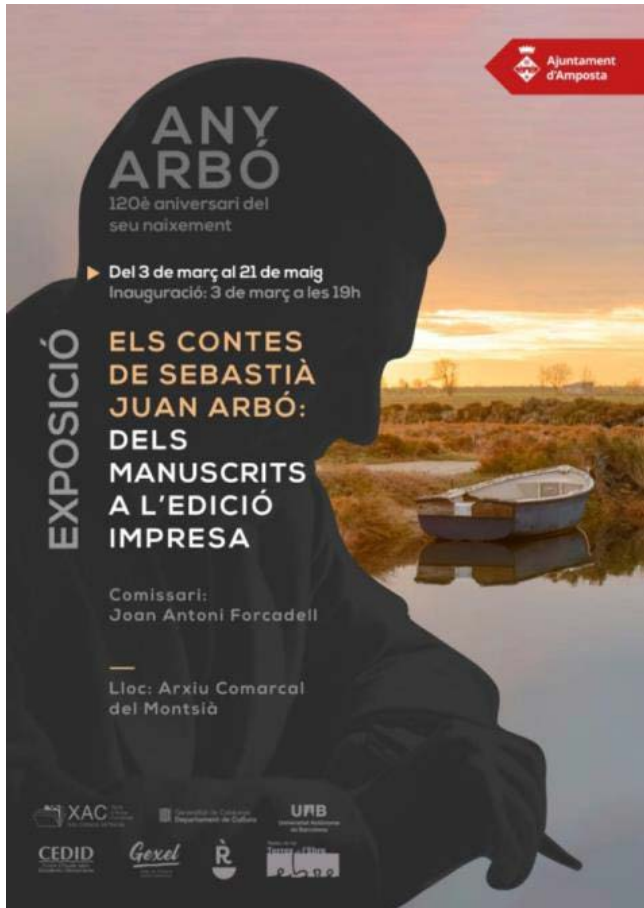
XAC

40
40 anys d'història

Una exposició sobre la sardana al Vendrell per commemorar Sant Jordi

El divendres **21 d'abril de 2023**, a mitja tarda, es va inaugurar l'exposició titulada "La sardana al Vendrell. Dels orígens a la difusió internacional d'un símbol. Els Dansaires del Penedès" a Cal Cabaler, de Creixell, en el marc de la diada de Sant Jordi. La mostra, que va ser elaborada per l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès i els Dansaires del Penedès i va restar oberta al públic del 21 al 28 d'abril, es va concebre amb la voluntat d'explicar l'arribada de la sardana al Vendrell i com va sorgir la colla sardanista Els Dansaires del Penedès, la segona colla més antiga en actiu de Catalunya, amb la seva evolució fins avui.

Exposició sobre Sebastià Juan Arbó, a l'Arxiu Comarcal del Montsià

Del 3 de març al 21 de maig de 2023 es va poder visitar, a la seu de l'Arxiu Comarcal del Montsià, l'exposició "Els contes de Sebastià Juan Arbó: Dels manuscrits a l'edició impresa". La mostra, pensada per commemorar el 120è aniversari de l'escriptor, presentava la narrativa breu de Juan a través dels originals autògrafs dels seus contes conservats a l'Arxiu Comarcal del Montsià: un recorregut pels estadis de gènesi, passant per la producció i la revisió, i desembocant en la publicació dels relats. Fins aquell moment, eren inèdits els materials d'escriptura que feia servir i el seu arxiu personal, amb redaccions que, pel que fos, no van arribar mai a impremta, propostes de contes, manuscrits, mecanoscrits –amb correccions

i sense–, edicions impreses, fotografies, retrats i il·lustracions originals.

Publicat l'inventari de protocols notariais de Montblanc

El Consell Comarcal de la Conca de Barberà, en col·laboració amb l'Arxiu Comarcal i l'Ajuntament de Montblanc, va organitzar, per al migdia del **14 de maig de 2023** i en l'austeritat de l'Antic Hospital de Santa Magdalena, l'acte de presentació de *Inventari dels registres i protocols del districte notarial de Montblanc*, obra de Josep M. Porta i Balanyà, exdirector de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. Des dels professionals dels arxius fins als investigadors que hi acudeixen, valoren molt positivament la importància dels grans instruments de descripció, per la qual cosa no tenen dubte que l'obra de Porta esdevindrà una eina molt útil per a tots aquells que es dediquin a la consulta de documentació antiga, no únicament de

Montblanc, sinó també de les notaries comarcals de l'Espluga de Francolí, Sarral i Santa Coloma de Queralt.

Una conferència sobre Domènech i Montaner a l'Arxiu del Baix Camp

A les 19 h del **17 de maig de 2023**, la seu de l'Arxiu Comarcal del Baix Camp (Reus) va acollir la pronunciació de la conferència "Els projectes de Domènech i Montaner a Reus i comarca". L'acte va anar a càrrec de l'arquitecte Anton Maria Pàmies i va constituir tot un èxit, tant d'assistència com en el seu desenvolupament.

L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès participa en l'organització d'una exposició sobre la Guerra Civil

El dijous **8 de juny de 2023**, a les 19 hores, s'esdevingué la inauguració de l'exposició "La guerra en portada. Portades originals del diari *La Vanguardia* 1936-1937", a la sala d'exposicions Benvingut Socias del Centro Cultural de Andalucía García Lorca del Vendrell, dins dels actes de la Setmana Internacional dels Arxius i organitzada conjuntament amb l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès.

La mostra, que va ser possible gràcies al fons documental de la família Catà Huguet de Llorenç del Penedès i a la recerca històrica de Marta Coll Marlès i Marc Morales Fernández, va consistir en més

d'una cinquantena de portades i articles del diari *La Vanguardia* (1936-1937) que es venien per separat de la resta de pàgines del diari i duïen informació a l'interior. D'aquesta manera se situava en el seu veritable context el període inicial del conflicte, quan encara hi regnava un cert optimisme, sense que per a això s'estalviés de mostrar, igualment, els episodis més cruents fruit de tota guerra.

El dijous **6 de juliol**, a les 19.30 hores, s'inaugurava la mateixa exposició, amb el títol lleugerament modificat ("La guerra en portada. Portades originals del diari *La Vanguardia*, 1936-1937"), a la sala d'exposicions del Centre Municipal de Cultura de la Bisbal del Penedès. Als tècnics municipals s'hi va unir el personal de l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès per treballar plegats en l'organització d'aquesta segona edició de l'exposició, la qual va romandre oberta al públic fins al següent dia 29.

El Comarcal de la Conca de Barberà presenta la digitalització de *L'Anguera*

El divendres **16 de juny de 2023**, a mitja tarda, l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà assumí la responsabilitat de presentar la digitalització de la revista *L'Anguera*, de Pira, publicació periòdica que aporta tota mena d'informacions locals d'aquell poble, entre els anys 1991 i 2005. Durant l'acte, que va tenir lloc al Casal Pirenc, es va explicar com consultar els exemplars al XAC Premsa, portal web, i on es pot trobar tota l'hemeroteca digitalitzada del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

FONS DOCUMENTAL FAMÍLIA CATÀ HUGUET

LA GUERRA

EXPOSICIÓ EN PORTADA

Les portades originals del diari *La Vanguardia* 1936-1937

RECERCA HISTÒRICA
MARTA COLL I MARC MORALES

LA VANGUARDIA
HACIA EL FRENTE

LA VANGUARDIA
EL VICTORIOSO AVANCE DE NUESTRAS FUERZAS

LA VANGUARDIA
MILITANTES DE LA REPUBLICA

SALA GRAN DEL CENTRE MUNICIPAL DE CULTURA
LA BISBAL DEL PENEDÈS

Inauguració dijous 6 de juliol a les 19h

DEL 7 AL 29 DE JULIOL

De dilluns a divendres de 16.30h a 20h i dissabte de 10.30h a 13.30h

Organitza: Ajuntament de la Bisbal del Penedès Regidoria de Cultura

Amb col·laboració de: FAMILIA CATÀ HUGUET, Generalitat de Catalunya, Consell Comarcal BAIX PENEDÈS

ANY 1
NUMERO 0
AGOST 1991

L'Anguera

REVISTA D'INFORMACIÓ LOCAL DE PIRA

Presentació de la digitalització de *L'Anguera*

DIVENDRES 16 DE JUNY
18 H LOCAL SOCIAL DE PIRA

+
T'explicarem com consultar la revista a internet!

Recensions

QUIJADA BOSCH, Joan Maria. "Destrucció i salvaguarda del patrimoni documental i bibliogràfic durant la Guerra Civil (1936-1939). Els arxius parroquials de la Conca de Barberà". *Aplec de Treballs*, CECB, Montblanc, 39 (2021), 279-319.

[En línia a: <https://raco.cat/index.php/Aplec/article/view/396095>]

El tècnic en cap de l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona, Joan Maria Quijada, ja fa un grapat d'anys que alterna la seva tasca a l'Arxiu amb l'elaboració i publicació d'articles, força ben documentats, sobre el patrimoni documental eclesiàstic. La qualitat dels seus treballs va in *crescendo* i no es veu el dia que hagi de tocar sostre. Quijada exhibeix un estil acurat, de retòrica i sintaxi correcta i concisa, sense floritures, però sobretot amb una especial destresa en l'ordre i l'estructuració de la redacció i una apreciable capacitat per tractar exhaustivament cada notícia o apartat.

En aquest treball, insisteix en la destrucció i el salvament d'arxius i fons documentals antics durant la Guerra Civil (1936-1939). Una nova lloa al personal que des de la rereguarda es va dedicar, amb esforç, preocupació i perseverança, a assegurar-ne la protecció. Comença amb una síntesi de l'estat dels arxius parroquials abans del conflicte, primer a través de "L'Estudi, ordenació i inventari dels arxius parroquials", una memòria redactada per Mn. Sanç Capdevila el 1918. Segueix amb la coneguda tasca de recuperació de l'insigne sacerdot arxiver i la creació de l'Arxiu Històric Arxidiocesà per aplegar tot el material històric de les parròquies. La gènesi de l'article rau en el fet d'enfocar especialment la Conca de Barberà, i per això el text està espurnejat dels casos que es van succeir en aquesta comarca.

A contrarellotge, amb escassos mitjans i molta voluntat, la Generalitat va perfilar un sistema d'arxius a correccuita, amb l'objectiu primordial de posar en salvaguarda el patrimoni documental del país. Així, va crear el SPHAC (Servei de Patrimoni Històric, Artístic i Científic), que va dotar d'una estructura administrativa operativa i, bàsicament,

va aplicar una política de concentració de material documental en risc, en indrets relativament segurs. N'hi ha registres que permeten a l'autor l'esment de manta casos a la Conca i, sobretot, a Montblanc (p. 292-293).

Però la guerra ja tenia un clar vencedor l'any 1938. El bàndol nacional també es va preocupar per la salvaguarda del patrimoni artístic i documental, especialment pel que feia a la "recuperació". L'abril del 1938 el Govern provisional de Burgos va crear el seu SDPAN (Servicio de Defensa del Patrimonio Artístico Nacional), destinat, essencialment, a recuperar el patrimoni dispersat per la Generalitat i reubicar-lo en condicions dins de l'organigrama nacional. Ja el febrer del 1939 (els nacionals van ocupar el territori a mitjans de gener), membres de la Guàrdia Civil van dedicar-se a anar de poble en poble inquirint les autoritats a facilitar tota la informació possible sobre el patrimoni documental local existent i el que s'haguessin endut o cremat "las hordas rojas". Amb aquesta informació van elaborar interessants informes, la majoria amb inventari de material i tot. Al final, ho van desconcentrar tot, per posteriorment tornar-ho a concentrar, primer a la Biblioteca Provincial i després a l'Arxiu Provincial.

Inevitablement, tant de trasllat i reubicació va comportar errades, pèrdues i accions fora de la línia administrativa registral. Això es va traduir en una dispersió documental que, en el cas de la Conca, va propiciar ingressos peregrins de material de la comarca en arxius equivocats (ACA, ADB, Arenys, etc.).

El treball de Joan M. Quijada constitueix una sòlida aportació al tema (com ho acrediten els set centres arxivístics i la vintena de títols bibliogràfics consultats), restringit, és clar, al patrimoni documental eclesiàstic de la Conca de Barberà. Nogensmenys, l'arxidiocesi abasta un espai territorial molt més extens i el fet de poder pensar en una temàtica més diversificada ens dona l'esperança de gaudir, més aviat que tard, de nous treballs del nostre jove autor.

LÓPEZ VILAR, Jordi. "Joan Ruiz i Porta a Montblanc. Un epistolari inèdit amb Joan Poblet i Teixidó, Josep Conangla Fontanilles i altres fills de la vila (1902-1932)". *Aplec de Treballs*, CECB, Montblanc, 38 (2020), 115-151.

LÓPEZ VILAR, Jordi. "Quatre cartes de Cosme Vidal Rosich (Josep Aladern) a Joan Ruiz i Porta". *Butlletí. Centre d'Estudis Alcoverencs*, 126 (2019 [2022]), 10-21.

La col·lecció de cartes adreçades a Joan Ruiz i Porta, historiador i erudit tarragoní, servades en el seu fons personal, a l'Arxiu Nacional de Catalunya, de personatges prou reconeguts en el petit món cultural del Montblanc i de l'Alcover de la darrera dècada del segle XIX i primer terç del XX, és la base sobre la qual l'autor desenvolupa una impecable investigació que posa al descobert les seves relacions en l'àmbit cultural, laboral, personal i familiar, a través de la seva participació en destacats actes socials (excursions, celebracions religioses, festivitats, certàmens).

Per als investigadors d'història contemporània, les col·leccions epistolars (correspondència postal redactada amb tinta i paper, res de correus electrònics, tuits, whatsapps o notes de veu fugisseres) constitueixen un valuós recurs documental per accedir a les actituds, preocupacions i anhels més íntims. Alhora, les cartes són capaces d'aportar detalls, de descriure situacions i d'expressar estats d'ànim amb una frescor i vitalitat que rarament es pot trobar en les fredes i formals redaccions de la documentació administrativa o judicial. Passa el mateix amb les dedicatòries dels llibres que s'enviaven d'obsequi, que destil·len un concepte de relació i un grau d'afinitat des de la llunyania.

Jordi López Vilar és doctor en Arqueologia Clàssica, treballa a l'ICAC i és autor de nombrosos llibres i articles del més exigent rigor científic; és també vocal de la Junta Directiva de la Societat Arqueològica Tarraconense i redactor en cap del seu prestigiós *Butlletí Arqueològic*. L'exhumació que ha dut a terme de l'epistolari de Ruiz i Porta li ha permès veure amb més nitidesa les relacions intel·lectuals intercomar-

cals dels erudits d'una època florida, prèvia a revolucions i guerres civils, en un, llavors, prometedor segle XX. També li ha donat peu per elaborar magnífiques siluetes biogràfiques —a més, és clar, de la del mateix Joan Ruiz i Porta— d'alguns dels personatges més notables i il·lustrats de Montblanc (Joan Poblet, Josep Conangla) i Alcover (Josep Aladern), fent un ús exhaustiu de la bibliografia existent i de la premsa de l'època (sortosament digitalitzada). A l'ACA ha consultat, igualment, els fons dipositats de Josep Poblet i de Josep Conangla Fontanilles, que li han reportat no poques dades d'interès. El conjunt de quatre cartes que Aladern va enviar a Ruiz i Porta (1891-1896, anteriors, doncs, a les de Montblanc) posen de manifest les diferents actituds davant del clericalisme, però alhora l'admiració que sentien pel Modernisme i per poder compartir aficions com l'excursionisme i la literatura.

Al final dels articles, hi consta la transcripció de cada una de les cartes rebudes per Ruiz i Porta, unes transcripcions que són comentades a peu de pàgina amb interessants observacions, ben plantejades i fonamentades amb informació bibliogràfica. Els articles estan molt ben il·lustrats amb reproduccions de factures, cartes manuscrites, portades de llibres amb dedicatòria i alguns retrats.

QUADRADA MONTEVERDE, RAMON; BORRALLO LLAURADÓ, SERGI. "Fons Quadrada Monteverde". *El Llibret. La Morera de Montsant / Scaladei*, 42 (setembre de 2022), 23-26.

Amb un simpàtic to col·loquial, els autors parlen i donen dades d'un fons documental familiar procedent de Reus però versat sobre la Morera de Montsant: el fons Quadrada Monteverde. Ramon Quadrada i la seva esposa es van trobar, havent mort els pares (2014), amb un "pis de quasi 500 m², ple d'armaris curulls de papers, i més papers, de fotografies i negatius, de mapes i llibres de tot tipus, especialment de muntanya. Tot el material acumulat en els vora cinquanta anys dedicats a l'excursionisme i a la fotografia".

Impossibilitats d'assumir la conservació d'aquell immens conjunt documental amb garanties, la família el va cedir a l'Ajuntament, que va decidir integrar-lo dins del patrimoni cultural local i fer-lo accessible al públic. L'ens municipal va demanar ajut a l'ens provincial, de manera que els tècnics de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona van acudir a assessorar en l'ordenació, classificació i bona conservació del fons. El mateix 2014 va ser ingressat a l'AGDT, en règim de dipòsit provisional, per tal d'aplicar-li el tractament que requereix la bona praxi arxivística (neteja, classificació).

El seu contingut està integrat pel material elaborat i acumulat de molts anys d'un matrimoni d'"excursionistes il·lustrats", Ramon Quadrada Ornos i Magdalena Monteverde Vallespinosa. La parella, molt afeccionada al senderisme, va fer múltiples sortides, sobretot pel Parc

Natural de la Serra de Montsant, i "de cada excursió en quedava una ressenya itinerària amb temps totals i parcials, desnivell, 'parte meteorològic', participants, incidències i anècdotes".

Consta una notable biblioteca de tema excursionista (77 capses) i un interessant conjunt de manuscrits (3 capses) d'itineraris, correspondència i llibretes de notes. Encara que la majoria de les fotografies resten al Centre de la Imatge Mas Iglésies, de Reus, el fons compta amb 544 sobres de reportatges fotogràfics (viatges i excursions familiars).

Les dificultats de l'Ajuntament de la Morera de Montsant per habilitar un espai òptim de conservació van anar sent superades, de manera que l'any 2018 va reclamar el retorn del fons. [_](#)

Hemeroteca

“L'Arxiu, un espai de consulta històrica de referència. Un repàs de la història. A través de la pàgina web de l'Arxiu Municipal de Tarragona el passat 2021 es van consultar 280.000 pàgines, un augment considerable”. *Diari de Tarragona* (08-03-2022), 4 (de pàgines especials).

VALLS, Cristina. “Construir un patrimonio documental amplio y diverso. La Associació de Dones Ganxetes visita el Arxiu Municipal i Comarcal de Reus, donde descubren libros de contabilidad y pergaminos antiguos y profundizan en los fondos documentales cedidos por mujeres representativas”. *Diari de Tarragona* (10-03-2022), 16.

PÉREZ, Sandra. “Reconstruir el pasado a través de la Memòria local. El proyecto Stolpersteine pretende concienciar a la población a partir de la reconstrucción de los deportados en los campos de concentración nazis”. *Diari de Tarragona* (15-03-2022), 20-21.

VIRGILI I BERTRAN, M. Elena. “I tu, què t'emportaries?”, *Diari de Tarragona* (17-03-2022), 9.

“Josep Recasens [Llort] cedeix els seus treballs a l'Arxiu. L'historiador havia fet diferents estudis de recerca que no havia cedit mai a l'Arxiu de Tarragona i va decidir donar-ho a l'entitat (AHT)”. *Diari de Tarragona* (29-03-2022), 3 (“pàgines especials”).

PENA, Josep M. “[Josep Maria] Garreta: «He volgut millorar l'aspecte de la ciutat on he viscut». L'arquitecte de l'edifici del Port, de la Residència de la Mercè i de la Diputació revisa les seves obres més emblemàtiques”. *Més Tarragona* (04-04-2022), 5.

JOAN, Francesc. “Mont-roig del Camp aparca la dignificación y mejora del archivo municipal. El equipo de gobierno rechazó la moción presentada por los grupos de la oposición al no considerarla prioritaria en estos momentos”. *Diari de Tarragona* (02-03-2022), 18.

ACN. “L'Arxiu Montserrat Tarradellas recepciona el fons Josep Fornas. Col·laborador del president Tarradellas, editor i diputat d'ERC, va rebre la Creu de Sant Jordi el 2010”. *Diari de Tarragona* (05-05-2022), 49.

VALLS, Cristina. “Los archivos municipal y comarcal [de Reus] quieren atraer al público adolescente. Lo encuentran un perfil estratégico para el futuro. Del 6 al 12 de junio celebrarán, además, la Semana Internacional de los Archivos”. *Diari de Tarragona* (03-06-2022), 17.

“Donen més de 180 documents i obres d'Antoni Pedrola. Antoni Pedrola i Font. L'artista pobletà, que va traspasar el 2019, tenia un fort arrelament amb el municipi i va decorar el cambril de la Mare de Déu del Lledó”. *Diari de Tarragona* (07-06-2022), s/n [22/23].

CURTO HOMEDES, Albert. “Nou-cents anys d'arxiu a partir de les signatures. Arxiu Comarcal del Baix Ebre”. *L'Ebre* (10-06-2022), 19-22.

PÉREZ, Sandra. “Retroceder al pasado para preservar siglos de historia”. *Diari de Tarragona* (17-06-2022), 22.

“Constantí incorpora a su fondo documental una libreta-censal de hace cinco siglos. El documento es de la familia Roig y contiene anotaciones de los años 1690 al 1778”. *Diari de Tarragona* (12-07-2022).

“Es troba una llibreta amb anotacions de l'any 1690 a Constantí. La llibreta omple un buit històric d'informació local”. *La Ciutat. Diari digital de proximitat* (12-07-2022).

“La Fundació Catalunya La Pedrera fa donació de l'Hemeroteca a la URV. Inclou més de 800 revistes i 25 diaris locals”. *Més Tarragona* (14-07-2022), 5.

“L'Arxiu de Reus posa en valor el fons documental de l'escriptor Josep Maria Gort”. *La Vanguardia* (02-08-2022).

“L'Arxiu Municipal de Cambrils obre la consulta de nous fons històrics a la Xarxa. Inclou l'accés als fons Josep Salceda, a l'Anjub i a la Biblioteca Municipal de la vila”. *Més Reus* (23-08-2022), 9.

PERALTA, Sergi; FREIXA, Roger. “La nova biblioteca de Sant Pere i Sant Pau tindrà un fons de 12.000 documents”. *Més Tarragona* (24-08-2022), 3.

“Una donació a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà de gran importància musical. La documentació entregada a l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà procedia del músic montblanquí Gumersind Maseras Bertran, de cal Gumersindo, nascut el 17 de setembre del 1908 i mort el 25 de juny del 1954, als 45 anys”. *Nova Conca* (23-09-2022).

PLANA, Montse. “El plano más grande de Reus mide cinco metros y será restaurado. El arquitecto municipal Pere Caselles elaboró en 1893 un mapa de gran tamaño de la ciudad que, ahora, ha sido entregado al Arxiu Municipal, donde ya ha sido documentado”. *Diari de Tarragona* (28-09-2022), 16.

“L'Arxiu Municipal envia a restaurar el plànol de Pere Caselles del 1893. Es preveu que els treballs acabin aquest 2022”. *Més Reus* (28-09-2022), 7.

“Se celebra la Primera Jornada Territori Arxiu el pròxim 27 d'octubre”. *Més Tarragona* (19-10-2022), 2.

“L'Arxiu Històric de la ciutat incorpora el fons documental de Lluís Mezquida Gené”. *Diari de Tarragona* (19-10-2022), 11.

“L'Arxiu Històric de la ciutat incorpora el fons de Lluís Mezquida”. *Més Tarragona* (19-10-2022), 3.

“Activitats 75è aniversari de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus 2022”. *Batecs. El pols de la Cultura* (26-09-2022).

JUANPERE, Àngel. “Entren de nit a l'Arxiu Tarradellas de Poblet i no s'emporten res de valor”. *Diari de Tarragona* (01-11-2022), 20.

AGN. “L'arxiu del Tarradelles es manté 'intacte' tot i la intrusió al Monestir de Poblet. El Patronat assegura que els lladres no es van endur cap documentació rellevant”. *Més Tarragona* (02-11-2022), 9.

BORONAT, Joan. “El Arxiu Arxidiocesà presenta el **Taller d'Escriptura**. El programa está dirigido a los centros educativos que quieran incorporarlo y pone en valor la importante aportación y labor que realiza en el AHAT el Arzobispo de Tarragona”. *Diari de Tarragona* (26-11-2022), 44.

URGELL, Roser. “Les Peces, efímera il·lusió de constituir-se com a municipi. Documents d'aquest barri d'Albinyana, que va ser una entitat local menor del 1924 al 1939, han estat digitalitzats per l'Arxiu Comarcal del Baix Penedès”. *Diari de Tarragona* (13-12-2022), 24.

“Homenatge **Eugeni Perea** a Riudoms. Més de vuitanta personalitats culturals i acadèmiques de tot Catalunya es van reunir el dissabte 18 de febrer al Mas de Santa Creu de Riudoms per retre homenatge a l'escriptor i exdirector de l'Arxiu General de la Diputació de Tarragona **Eugeni Perea Simón** en el seu setantè aniversari i posar en valor la seva extensa bibliografia amb 32 llibres i centenars d'articles d'història, onomàstica, folklore i geografia”. *Diari de Tarragona* (24-02-2023), 51.

PALLÀS CATURLA, Marina. “Les famílies Daufí i Piñol cedeixen el seu fons fotogràfic i documental a l'Arxiu [Comarcal del Baix Ebre]. Constitueixen més de 17.000 fotografies de Tortosa des de l'any 1930 al 1970 i documentació i bibliografia de finals del segle XVIII i del segle XIX, com un dietari de la Guerra del Francès”. *Diari de Tarragona* (24-02-2023), 29.

VALLS, Cristina. “Un passat comercial i activista des de Reus, L'impulsor de la llibreria Gaudí, Isidre Fonts, ha donat recentment un conjunt de documents de la creació del negoci i de la seva activitat com a activista a l'Arxiu Municipal [de Reus]”. *Diari de Tarragona* (28-02-2023).

“Presentació del llibre de Xavier Borrell [a l'Arxiu del Port de Tarragona]”. *Diari de Tarragona* (07-03-2023), 47.

“L'Arxiu de Poblet amplia el seu fons amb una donació privada de la família del general Batet”. *Nova Conca* (09-06-2023).

PAOLA, Martí. “Turisme genealògic per retrobar-se amb el passat. Als arxius augmenten les consultes relacionades amb els orígens familiars”. *La Vanguardia* (18-06-2023).

“L'Arxiu de Poblet celebra la Setmana dels Arxius amb la presentació d'un llibre sobre el president Tarradellas”. *La Nova Conca* (19-06-2023).

MILLAN, Maribel. “Restauren un còdex i la traça de la catedral de Tortosa del segle XIV”. *Diari de Tarragona* (28-06-2023).

“Finalitza l'inventari del fons de l'Associació Musical Pau Casals del Vendrell. L'Arxiu Comarcal del Baix Penedès ha realitzat la tasca”. *Diari de Tarragona* (29-06-2023).

PÉREZ FABIÁN, Aleix. “El segon document més antic de Riudoms. Conté els noms de moda a finals del segle XIII”. *Diari de Tarragona* (01-07-2023).

URGELL, Roser. “Exposició a La Bisbal del Penedès de portades de diari trobades dins d'una maleta”. *Diari de Tarragona* (08-07-2023).

PALLÁS [CATURLA], M[arina]. “Digitalitzades les fotografies d'Amado Durbán”. *Diari de Tarragona* (19-08-2023), 26._

La “Setmana de Tarragona a Madrid” (febrer del 1957)

Amb l'objectiu de donar a conèixer les meravelles monumentals i paisatgístiques, les infraestructures viàries, els projectes industrials i els serveis i equipaments de la província de Tarragona, la Diputació va organitzar un seguit d'actes públics a Madrid (col·loquis, conferències, exposicions, projeccions documentals i entrevistes amb la premsa), a través del Cercle Català instal·lat a la capital de l'Estat, la seu del qual acolliria la Semana de Tarragona en Madrid, on s'havien d'encabir les diverses activitats.

La Semana... va ser, concretament, la del 4 al 10 de febrer de 1957. Va comptar amb el concurs del selecte nucli de les supremes autoritats de la província, això és, la cúpula formada pel governador civil, el president i el vicepresident de la Diputació, els alcaldes de les poblacions principals (Tarragona, Reus, Valls i Tortosa), el delegat provincial del Movimiento, el fiscal en cap de l'Audiència, etcètera; naturalment, també hi fou convidat, d'honor, Sa Eminència Reverendíssima (llavors ocupava el tron arquebisbal el cardenal

Benjamín de Arriba y Castro). Igualment, es van fer venir personalitats del món cultural, com ara Edmon Garreta, abat de Poblet, o l'intel·lectual Manuel de Montoliu Togores, aleshores director de l'Institut d'Estudis Tarragonins Ramon Berenguer IV, que van tenir ocasió de pronunciar sengles conferències.

A banda de les conferències i la projecció de documentals culturals i de promoció turística, el fort dels actes d'aquesta setmana va programar-se amb la inauguració, el dia 4 de febrer de 1957, a la seu del Cercle Català, on ens imaginem que no devia faltar cap personalitat. Al matí, també hi van ser totes a la santa missa oficiada pel primat metropolità tarragoní, a l'església de Montserrat. Complert el tràmit eclesiàstic de rigor, a les vuit del vespre inauguraven la Semana amb l'entrega al president del Cercle Català de la bandera de la província i una visita a l'exposició que acollia. D'aquest primer acte són les fotografies que aquí reproduïm.

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatges, reg. digital 1080,
reg. topogràfic 3610-3

Suport: Positiu en paper imprès

Mides: 8 x 13 cm

Cromia: B/n

Títol reportatge: "Setmana de Tarragona a Madrid"

Datació: 4 de febrer de 1957

Autoria: Fotos Gama, Madrid

Procedència: Fons d'Imatges de l'AGDT

Descripció: Moment de l'acte públic d'entrega de la bandera de la província al Cercle de Madrid.

Geogràfic: Sala d'actes del Cercle Català de Madrid,
carrer Marqués del Riscal, 11

Aquesta primera fotografia mostra el moment en què el president de la Diputació, Enric Guasch Giménez (al centre), lliurava la bandera de la província de Tarragona al president del Cercle Català. L'entrega la feien efectiva una parella de joves mudats amb vestits regionals. Ens fixem en el detall que va tenir el Cercle Català de Madrid de decorar el plafó de fons amb una reproducció gegant de la Torre dels Escipions; en la darrera fotografia que comentem es pot apreciar millor.

La següent imatge és la que reuneix més personalitats. D'esquerra a dreta, veiem el prelat metropolità Benjamín de Arriba y Castro col·locant-se bé les ulleres, tal volta per haver pronunciat o oït sentides paraules que l'haurien emocionat. Ho suposem no únicament per l'aplaudiment general dels concurrents, sinó, sobretot, pel posat consolador i paternalista del personatge que té més a la vora, José González-Samá García, governador civil de Tarragona. Rere seu,

agafant-se les mans pel davant, identifiquem Alejandro Sanvisens (escrit Sanvicente) Samá, fiscal en cap de l'Audiència tarragonina. En la persona que segueix i que ocupa la part central, ben visible per la seva alçada superior, hi veiem l'alcalde de Tarragona i diputat

provincial, Rafael Sanromà Anguiano. El segueixen tres individus més del quartet que està aplaudint; els dos del final són Julio Martínez Rocas, delegat provincial del Movimiento, i, amb ulleres, Joan Bertran Borràs, alcalde de Reus.

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatges, reg. digital 1078, reg. topogràfic 3610-3

Suport: Positiu en paper imprès

Mides: 8 x 13 cm

Cromia: b/n

Títol reportatge: "Setmana de Tarragona a Madrid

Datació: 4 de febrer de 1957

Autoria: Fotos Gama, Madrid

Procedència: Fons d'Imatges de l'AGDT

Descripció: Aplaudiment a l'arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro al Cercle de Madrid.

Geogràfic: Sala d'actes del Cercle Català de Madrid, carrer Marqués del Riscal, 11

La panoràmica de la fotografia permet observar, a la part superior, el tipus d'imatges penjades en plafons que constituïen l'exposició. Sens dubte, obres arquitectòniques, instal·lacions i nous equipaments socials i de serveis a la província, que el règim explotava mediàticament.

La següent instantània recrea la intervenció del governador civil González-Samá, un xic apassionada, a jutjar per la gesticulació de mans i una certa excitació

que sembla delatar la mirada. Alhora, el posat dels oients invita a suposar que devia estar pronunciant unes paraules, com a mínim, fora de lloc. A l'esquerra del tot hi veiem una de les hostesses, abillada amb un vestit regional, que fixa una mirada de sorpresa en direcció contrària. Rere del parlamentari hi havia el president de la Diputació, Enric Guasch, amb ulls ben oberts, i a la part dreta hi observem capcot l'arquebisbe Benjamín de Arriba y Castro, en actitud de comprensió i paciència. Al final de la fotografia hi reconeixem el fiscal Sanvicens.

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatges, reg. digital 1084, reg. topogràfic 3610-3

Suport: Positiu en paper imprès

Mides: 8 x 13 cm

Cromia: B/n

Títol reportatge: "Setmana de Tarragona a Madrid"

Datació: 4 de febrer de 1957

Autoria: Fotos Gama, Madrid

Procedència: Fons d'Imatges de l'AGDT

Descripció: Paraules del governador civil, González-Samá en l'acte d'inauguració d'una exposició a Madrid.

Geogràfic: Sala d'actes del Cercle Català de Madrid, carrer Marqués del Riscal, 11

L'última fotografia que incloem en la secció d'aquest número la dediquem al moment en què pronunciava uns mots el president Enric Guasch Giménez. L'aprofitem per especular sobre la identitat del personatge que té a la vora i que sol aparèixer entre les autoritats en el reportatge. En no poder identificar-lo, suposem que

es deu tractar de Manuel Cardona, representant de l'Ajuntament de Tarragona a Madrid, a càrrec del qual va anar la cloenda de l'acte, però també podria ser Martí Bofill, president o vicepresident (representant, en tot cas) del Cercle Català de Madrid, institució que feia d'amfitriona.

Fitxa Tècnica

Fons/col·lecció: Fons d'imatges, reg. digital 1085, reg. topogràfic 3610-3

Suport: Positiu en paper imprès

Mides: 8 x 13 cm

Cromia: b/n

Títol reportatge: "Setmana de Tarragona a Madrid"

Datació: 4 de febrer de 1957

Autoria: Fotos Gama, Madrid

Procedència: Fons d'imatges de l'AGDT

Descripció: Paraules del president de la Diputació de Tarragona, Enric Guasch, en l'acte d'inauguració d'una exposició.

Geogràfic: Sala d'actes del Cercle Català de Madrid, carrer Marqués del Riscal, 11

La cobertura mediàtica (acrítica i autoritzada), llavors limitada a la premsa escrita i la ràdio, va contribuir decisivament a l'èxit de les jornades: "En primera línea [...] estuvo la Prensa y la Radio madrileñas que no han dejado en estos días de cuidar como merece la importancia de la Semana de Tarragona en Madrid" (DET). Així, el president de la Diputació, Enric Guasch Giménez, va poder informar el Ple del següent 21 de febrer d'aquesta manera: "La Semana

de Tarragona, celebrada recientemente en Madrid, se ha visto coronada por el más lisonjero éxito. Han sido comentados muy favorablemente por la prensa todos los actos celebrados, a los que asistió mucha y selecta concurrencia". Tan bé va sortir la cosa que ja es plantejaven l'organització d'una segona Setmana, aquesta vegada a Barcelona, i no perdien temps a proposar-la en dates tan properes com era la segona meitat del mes de març.

Programa d'actes de la *Semana de Tarragona en Madrid*. AGDT, Protocol, actes oficials i visites, 1940-1957, núm. 15.

Programa

*Ve, compañero, a nuestra mar dorada,
surcando, ve, las favorables ondas
y en fácil ruta, con propicias brisas,
ve a Tarragona.*

MARCIAL.

*En Tarragona el clima es admirablemente suave y el
año todo como una primavera continua. El campo es
fecundo, sobre todo los terrenos montañosos, y sus sabrosos
vinos comparables a los de Italia.*

FLORO

*Campos de Tarragona, hervor y almáciga de paisajes;
tierra de olor caliente y bueno, de madre limpia, grande
y sana.*

GABRIEL MIRÓ
«El libro de Sigüenza»

Día 4, a las 11. En la Iglesia de Montserrat (calle de S. Bernardo), Misa-rezada, en la que oficiará S. Emcia. Rvdma. el Cardenal Arzobispo de Tarragona Dr. D. Benjamín de Arriba y Castro.

A las 20. En los Salones del Círculo Catalán, donde se celebrarán también todos los demás actos, el Ilmo. Sr. Presidente de la Diputación Provincial de Tarragona hará entrega de la bandera de la provincia al Sr. Presidente del Círculo. Seguidamente, apertura de la exposición de temas y realizaciones tarraconenses, que permanecerá abierta toda la semana.

Día 5, a las 20. Coloquio de prensa, de las Autoridades de la provincia de Tarragona ante los Sres. Socios del Círculo y demás invitados.

Día 6, a las 20. Sesión cinematográfica en la que se proyectarán escogidos documentales acerca de las actividades y bellezas de las comarcas y ciudades de la provincia de Tarragona.

Día 7, a las 20. Conferencia del eximio escritor D. Manuel de Montoliu, sobre LA ARQUEOLOGÍA EN TARRAGONA.

Día 8, a las 20. Conferencia del Abad mitrado del Monasterio de Poblet, Ilmo. y Rvdmo. Sr. Dom Edmundo Garreta, O. S. B. sobre EL MONASTERIO DE POBLET: SU PASADO Y SU PRESENTE.

Día 9. Visita a la exposición de temas tarraconenses.

Día 10. Clausura.

Programa d'actes de la *Semana de Tarragona en Madrid*. AGDT, Protocol, actes oficials i visites, 1940-1957, núm. 15.

